

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Delikvence dětí z pohledu sociálního pracovníka

2003

Romana HORYNOVÁ

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra : Sociálních studií

Studijní obor : bakalářské studium

Obor : sociální pracovník

Téma: Delikvence dětí z pohledu sociálního pracovníka

THE SOCIAL WORKERS WIEW OF THE
DELIQUENCY OF CHILDREN

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY V LIBERCI

3146070615

Počet

stran	pramenů	příloh
81	15	3

Autor: Romana Horynová

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Josífková

Konzultant: Bc. Helena Veselá

TU v Liberci, FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6

Tel.: 048/535 2515

Fax: 048/535 2332

Katedra: .....Pedagogiky a psychologie.....

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát) Romana Horynová
adresa: Kyjická 4651, 430 04 Chomutov
obor (kombinace): Sociální pracovník
Název BP: **Delikvence dětí z pohledu sociálního pracovníka**
Název BP v angličtině: The Social Workers wiew of the Deliquency of Childern
Vedoucí práce: PhDr. Jitka Josífková
Konzultant: Bc. Helena Veselá
Termín odevzdání: 30. 4. 2003

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 22.12.2001

.....
děkan

.....
vedoucí katedry

Převzal (kandidát): ..... Romana Horynová .....

Datum: 29.12.2001 .....

Podpis: .....
KSS/SPRA
80A, [5] 0.

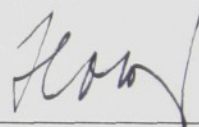
Prohlášení k využívání výsledků bakalářské práce :

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 o právu autorském, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé bakalářské práce a prohlašuji, že souhlasím s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení, apod.).

Jsem si vědoma toho, že užít své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem TUL, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených univerzitou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše). Bakalářská práce je majetkem školy a nelze s ní bez svolení TUL disponovat.

Beru na vědomí, že po pěti letech si mohu bakalářskou práci vyžádat v Univerzitní knihovně Technické univerzity v Liberci, kde bude uložena.

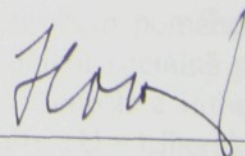

Romana Horynová

Prohlášení o původnosti práce :

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Delikvence dětí z pohledu sociálního pracovníka“ vypracovala samostatně a použila jsem jen pramenů, které uvádím v použité bibliografii. Prohlašuji, že jsem vzala na vědomí znění výše uvedeného upozornění.

V Chomutově dne 24. listopadu 2003

Romana Horynová

ANOTACE

Delikvence vždy souvisí s celým zřízením, v němž jedinec žije. V této práci je popsána charakteristika delikventního chování dítěte, přístupy ve výchově a prevence. Dále je přiblížena funkce sociálního pracovníka – kurátora pro děti a mládež a ostatních institucí, které se touto problematikou zabývají. K prevenci kriminality dětí a mládeže je třeba přistupovat jako k závažnému celospolečenskému úkolu. Význam zaměření právě na děti a mládež je dán hlavně tím, že se tyto sociální skupiny jeví z hlediska prevence a ochrany nejperspektivnějšími pro svůj neukončený vývoj osobnosti.

ANNOTATION

Delinquentet hängt immer zusammen mit die besellschaftsordnung, in den das Individuum lebt. In dieser Arbeit ist beschrieben das charakteristische benehmen eines delinquentes Kindes, die Einstellung bei die Erziehung und die Vorbeugung. Weiter ist nähergebracht die Funktion eines Sozialarbeiters – kuratores für Kinder und Jugend und die Funktion andere Institutionen, die sich mit dieser Problematik beschäftigen. Zu Vorbeugung der Kriminalität von Kindern und Jugend ist es notwendig die Einstellung zu nehmen wie zu eine bedeutungsvolle geseltschaftliche Aufgabe. Die Bedeutung sich kanzentrieren ausgerechnet auf Kinder und Jugend ist gegeben hauptsächlich mit das, weit sich diese Sozialgruppen zeichnen von besichtspunkt der Vorbeugung und Schulz als euserst perspektiv für ihre nicht beendete Entwicklung der Persönlichkeit.

SUMMARY

Delinquency is always related to the whole systém in which the person lives. This thesis provides characteristics of children's delinquent behaviour and attitudes to education and prevention. It also describes the role of the social worker – children's and young people's probation officers and other institutions involved in the issue. Prevention of children's and young people's criminality must be daelt with as a setious national task. The importance of focusing on children and the young is based especially on the fact that, as far as prevention and protection is concerned, these social groups are viewed as the most promising ones because their development is not finished yet.

1. Slovo úvodem.....	6
2. Obecný úvod do kriminality	8
2.1. Základní pojmy.....	8
3. Historie péče o mládež sociálně narušenou.....	10
3.1. V českých zemích.....	10
3.1.2. <i>Trestní pravomoc státu proti delikventní mládeži.....</i>	<i>11</i>
3.2. Síť zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy v současné ČR.....	13
3.2.1. <i>Diagnostický ústav.....</i>	<i>13</i>
3.2.2. <i>Dětský domov.....</i>	<i>14</i>
3.2.3. <i>Dětský domov se školou.....</i>	<i>14</i>
3.2.4. <i>Výchovný ústav.....</i>	<i>14</i>
4. Osobnost sociálního pracovníka.....	15
4.1. Kurátor pro děti a mládež	17
4.2. Zásady a cíle s využitím speciálních technik sociální práce.....	18
4.3. Náměty pro sociálního pracovníka.....	21
4.4. Myšlenky pro osobní psychohygienu sociálního pracovníka a klienta.....	26
5. Právní normy týkající se dětí a mládeže platné v ČR.....	27
6. Hranice trestní odpovědnosti.....	32
6.1. Česká republika.....	32
6.2. Hranice trestní odpovědnosti v některých dalších zemích.....	33
6.3. Příspěvek Mgr. J.Holomka	33
7. Rodinné zázemí dítěte.....	39
7.1. Rodina.....	39
7.1.1. <i>Rizika rodinného prostředí.....</i>	<i>41</i>
7.2. Chybné výchovné postupy v rodině.....	41
8. Obecná charakteristika období dospívání a výchovné problémy v dětství.....	43
8.1. Období dospívání.....	43
8.2. Charakteristiky a příčiny poruchového jednání.....	45
8.3. Charakteristika poruchového chování v dětském věku.....	48
8.4. Agresivní poruchy chování.....	49
8.5. Charakter výchovných problémů.....	50

8.5.1. Asociální chování.....	50
8.5.2. Disociální chování.....	50
8.5.3. Antisociální chování.....	50
9. Společnost, výchova a vychovatelé.....	51
9.1. Vliv mediálního násilí na psychosociální vývoj nezralých jedinců.....	53
9.2. Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.....	54
10. Hlavní aktivity škol a školských zařízení.....	55
10.1. Instituce v systému prevence.....	56
10.2. Prevence juvenilní kriminality a možnosti pomoci delikventní mládeži.....	57
10.2.1. Místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.....	59
10.3. Poradenské aktivity ve školství, školní poradenství.....	60
10.3.1. Pedagogicko-psychologické potradny.....	61
10.3.2. Střediska výchovné péče pro děti a mládež.....	61
10.4. Klíčové pojmy prevence kriminality.....	62
10.4.1. Primární prevence.....	62
10.4.2. Sekundární prevence.....	62
10.4.3. Terciární prevence.....	62
10.4.4. Sociální prevence.....	62
10.4.5. Situační prevence.....	63
11. Trestná činnost mládeže.....	64
11.1. Charakteristika trestné činnosti dětí a mládeže.....	65
11.2. Zvláštnosti juvenilní delikvence.....	67
12. Hypotézy.....	70
13. Závěr.....	79
14. Seznam použité literatury.....	80
15. Přílohy.....	81

1. Slovo úvodem

Narození dítěte, to je naplnění smyslu života muže a ženy v manželství. Je to i současně obrovský dar, jehož cenu znají nejlépe ti, kdo děti nemohou mít. Každý slušný a odpovědný člověk si je totiž vědom, že děti nemá jen šatit a živit, ale současně je povinen je vychovávat tak, aby z nich byli jednou dobří občané. Rodiče, kteří chtějí rozumět svým dětem a účinně jim pomáhat začlenit se do života soudobé společnosti, kteří si přejí, aby jejich děti byly plnohodnotnými lidskými bytostmi, musí znát základní principy moderní rodinné výchovy a dobrého rodinného soužití. Měli by vědět, jak je nezbytné, být dětem citově a rozumově nablízku, sledovat jejich rozvoj a růst, být jim staršími kamarády, současně ale i přirozenými rádci a autoritami. Takové vědění je nejlepší prevencí nejrůznějších traumat a konfliktů mezi rodiči a dětmi a současně nejjistější zárukou rodinného poklidu a pohody.

Sociální prevence je chápána jako předcházení sociálně patologickým jevům metodami sociální práce. Její cíl spočívá v ochraně společnosti před těmito negativními jevy. Sociálně patologické jevy provázejí společnost od jejího vzniku bez ohledu na formu zřízení, typ vlády, hodnotovou orientaci nebo způsob života a narušují právní i obyčejové normy společnosti a její zájmy. Společnost má zájem na tom, aby tyto jevy a poruchy procesu socializace a adaptace, ať již z příčin pramenících z vnějšího prostředí, či z příčin, které tkví v osobnosti a psychických schopnostech jedince, dovedla zmírnit, nelze-li je zcela odstranit.

Správní činnost státu ve sféře sociální péče uskutečňují u nás sociální pracovníci městských úřadů (dříve do 31.12.2002 i okresních úřadů), **sociální kurátoři pro dospělé, kurátoři pro děti a mládež a sociální pracovníci péče o rodinu a dítě.**

Do jaké míry se má přesunout zodpovědnost rodičů na společnost je věc značně diskutabilní, ale není to předmět našich úvah, neboť my se zde zajímáme o to, co se stalo a ne o to, co by se mělo stát. Je proto třeba, abychom si uvědomili, že značné množství odborníků – právníků, lékařů, sociálních pracovníků a dalších lidí – je dennodenně žádáno, aby rozhodovali o dětech. Jedná se o rozhodnutí se značnými důsledky pro děti a rodiny, přičemž osobám zodpovědným za rozhodování může celý proces nahánět hrůzu.

Cílem mé práce je mapování problematiky delikvence dětí z pohledu sociálního pracovníka, opírající se o teoretické práce a dokumenty. Vzhledem k tomu, že mě zajímal názor laické veřejnosti k otázce snížení věku trestní odpovědnosti, součástí práce je i malý výzkum. (strana č. 37 – 38)

2. Obecný úvod do kriminality

2.1. Základní pojmy

Kriminologie je nauka zabývající se zločinností jako společenským jevem, jeho formami, stavem, vývojem, a také opatřeními k jeho potlačení a k prevenci zločinnosti.

Etopedie je vědní obor, který se zabývá sociálně a mravně narušenými jedinci a možnostmi jejich umístování do výchovných zařízení. Jejich úkolem je tyto osoby vyhledávat, diagnostikovat, diferencovat, zabývat se jejich převýchovou a prognózami jejich vývoje.

Sociální patologii tvoří závažné asociální a antisociální jevy, například organizovaný zločin, jiná trestná činnost, prostituce, závadové party, drogová závislost, syndrom zneužívaného a týraného dítěte.

Nezletilý je obsahově i významově opakem zletilosti. Nezletilý je fyzická osoba, která nedovršila 18.let věku nebo nenabyla zletilosti manželstvím. Na časové ose života vyjadřuje období od narození do nabytí zletilosti. S nezletilostí z občanskoprávního hlediska je spojena způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti. Nezletilí však mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené jejich rozumové vyspělosti a odpovídající jejich věku. Tato způsobilost zaniká smrtí nebo prohlášením fyzické osoby soudem za mrtvou. Trestní právo tento pojem neuznává, i když v trestně právní praxi je často využíván pro označení osob ve věku do 15 let.

Pojem **mladistvý** označuje osobu v rozmezí od 15. – 18.rokem. Tato osoba již vlastní občanský průkaz, ale nemá ještě plnou způsobilost ke všem právním úkonům. Ta vzniká v plném rozsahu až zletilostí, tj. dosažením 18.roku věku, avšak může vzniknout i dříve, a to uzavřením manželství, přičemž zletilost takto nabytá neskončí zánikem manželství ani prohlášením manželství za neplatné. Mladistvý je tedy pojmem trestněprávním. Jsou s ním spojeny počátky trestní odpovědnosti fyzické osoby a trestního řízení proti mladistvým.

Trestní odpovědnost mladistvého začíná spácháním trestného činu v den, který následuje po dni patnácti let a končí v den dovršení osmnáctého roku života. Spáchá-li osoba čin jinak trestný v den patnáctých narozenin, není trestně odpovědná; naproti tomu spáchá-li trestný čin v den svých osmnáctých narozenin, je stále trestně odpovědná jako osoba mladistvá.

Obecná (plná) trestní odpovědnost pachatele za spáchaný trestný čin nastává až dnem následujícím po dnu, ve kterém fyzická osoba dovršila 18 let.

Osoba mladší než 15 let – jde o pojem trestněprávní. Z pohledu počítání času v trestním řízení pojem „osoba mladší než 15 let“ vyjadřuje časové údobí, ve kterém fyzická osoba, která před dovršením 15 let spáchala čin jinak trestný, je beztrestná. V trestním řízení tohoto pojmu užíváme k označení kategorie osob podléhajících režimu při výslechu svědka (§102 tr.ř.), jinak trestní řád tuto kategorii osob označuje jako „osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné“ (§11 odst.1, písm.d tr.ř.)

Obsah pojmu **kriminalita** je nejčastěji chápán jako souhrn jednání, která jsou trestním zákonem označena za trestný čin. Pojem kriminalita bývá považován za synonymum k pojmu delikvence. K označení tohoto společenského jevu samotného se častěji používá pojem kriminalita, ale ve vazbě na osoby, které se trestného činu dopouštějí se častěji užívá pojmu delikvence. Osoby, které se dopustily trestného činu jsou tedy delikventní.

Z psychologického hlediska je kriminalita určitým druhem jednání, kriminální čin je tedy v podstatě stejné struktury jako kterýkoli jiný čin, avšak jeho důsledkem je porušení společenských zájmů v určitém stupni společenské nebezpečnosti.

3. Historie péče o mládež sociálně narušenou

3.1. V českých zemích

Sirotčince a polepšovny

V prvních sirotčincích, které vznikaly ještě z charitativní péče při klášteřích, vedle skutečných sirotek byly též děti opuštěné a jinak sociálně ohrožené. U nás založilo „Vlašské sbratření“ ústav pro ochranu dětí opuštěných a osiřelých v Praze na počátku 16.století, tedy přibližně ve stejné době, kdy vznikl nejstarší vůbec známý sirotčinec evropský v Amsterdamu (r.1520). Koncem 16.století založil v pražském ghettu pro židovské chlapce sirotčinec známý rábi Mordechaj Maisl.

Svým uspořádáním byl již pozoruhodný sirotčinec v Praze u Sv.Jana Křtitele (v místech dnešní ulice Politických vězňů), založený zednářskou loží „U tří korunovaných hvězd“ v roce 1773.

Polepšovny byly zřízeny jako ústavy pro polepšení zločinné, mravně zpustlé nebo sociálně ohrožené mládeže. Výsledky trestněprávního a kriminalistického zkoumání vedly k poznání, že mladiství zločinci pro svou fyzickou nevypělost nemohou z hlediska trestního řádu být posuzováni stejným způsobem jako zločinci dospělí, proto i výkon trestu se musí zásadně lišit od výkonu trestu nad dospělými. Stát musí mít zájem o mravní polepšení mladých provinilců, aby se stali v budoucnu řádnými členy společnosti.

Právním podkladem organizace byl zákon č.106 z roku 1885, jímž byly také zřízeny *donucovací pracovny*, a to pro osoby starší 18 let, které se dopustily potulky, žebroty, štítily se práce, porušily policejní dozor nebo byly přistiženy jako příživníci popřípadě prostituci. Pro všechny tyto trestní činy, pokud se jich dopustily osoby mezi 14. a 18 rokem svého věku, byly určeny polepšovny, v nichž mohly být drženy nejdéle do 20.roku svého života. Děti 11-ti až 14-ti leté mohly být dodány do polepšovny jen dopustily-li se zločinu nebo i méně trestného činu, při němž však projevily úplnou zpustlost. Děti pod 10 let mohly být dodány v takových případech do polepšovny jen k návrhu zákonných zástupců a svolením poručenského soudu.

3.1.1. Trestní pravomoc státu proti delikventní mládeži

První právní normy, vztahující se k péči o nápravu delikventní mládeže byly dány rakouským trestním zákonem z roku 1852. Rozlišoval pro přičitatelnost trestních činů tyto věkové hranice: jakékoliv trestní činy dětí do 10 let byly ponechány domácí kázní. U dětí od 10 – 14 let byly domácí kázní ponechány přestupky a přečiny, s možností kárných opatření od bezpečnostních úřadů, zločiny těchto nedospělců byly kvalifikovány jako přestupky a připuštěno pro ně uzavření v délce od 1 dne do 6 měsíců na odděleném místě od ostatních zločinců. Od ukončeného 14. roku nastoupila plná odpovědnost za trestní činy, a tím ž osoby mladší 20 let nemohly být potrestány nejtěžšími tresty (hrdelními), poněvadž se jejich mládí považovalo za polehčující okolnost.

Za první republiky byla delikventní mládež stíhána trestně podle zvláštního zákona o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 (k jeho hlavním autorům patřil profesor trestního práva právnické fakulty Karlovy univerzity Dr. Augustin Miřička). Mládeží ve smyslu tohoto zákona byli ti, kteří v době spáchání trestného činu byli mladší 21 let (tedy nezletilci ve smyslu tehdy platného občanského práva – tato věková hranice tehdy platila i pro nabytí aktivního volebního práva.) V tomto věkovém rozmezí byly pakl rozhodující tyto mezistupně: až do 14. roku nejsou mladiství trestně odpovědni – podléhajíce poručenskému soudu, který mlže nařídít výchovné nebo léčebné opatření na podkladě posudku pedagoga nebo lékaře specialisty. Takovými opatřeními jsou: pokárání ústní důtkou, přenechání trestu rodině nebo škole, přemístění do jiné rodiny, dodání do vhodného ústavu, nařízení ochranného dozoru nebo – hrozí-li zpusnutí – nařízení ochranné výchovy. Nedospělý nad 12 let, který se dopustil trestného činu, na který je stanoven trest smrti, musí být podle poručenského soudu podroben ochranné výchově nebo na podkladě lékařského posudku – léčení zpravidla v psychiatrickém ústavě. Nacisté snížili hranici pro výkon trestu smrti z 21 na 15 let, takže již 15 letí byli nacisty popravováni. V rozpětí mezi 12. – 14. rokem nedospělosti byla upraveno trestnost v takových případech, kdy se projevilo, že takový nedospělec nemohl pro zaostalost nebo zanedbanost rozpoznat nesprávnost svého jednání a nebyl ani schopen své činy správně ovládat.

U takového mladistvého mohl soud i upustit od potrestání, jde-li o čin, na který je jinak stanoven jen nepatrný trest, jestliže se takový nedospělec jej dopustil v nerozvážnosti, pod vlivem jiné osoby, sveden příležitostí a za předpokladu, že jde o omluvitelnou neznalost právních předpisů.

Mladistvý mohl být odsouzen jen k trestu na svobodě, tzv. zavření – bylo vyloučeno jakékoliv zostření trestu! Mohl být potrestán též peněžitě. Trest mohl být vysloven podmíněně i nepodmíněně. Trestní senát mládeže mohl v rozsudku vyslovit ochranný dozor, s určitými omezeními pro mladistvého po dobu, po kterou byl dozor stanoven, nejdéle do 21. roku jeho věku. Ochranný dozor mohl být v případě nutnosti změněn i na ochrannou výchovu.

Trest zavření do 6 měsíců byl vykonáván v soudních věznicích, mohl být však vykonán také ve výchovně nebo v polepšovně.

Trestní řízení proti mladistvým se vedlo zpravidla před zvláštními senáty mládeže, u krajského soudu trestního, s účastí laického živlu, zástupce úřadovny pro péči o mládež a zákonného zástupce (rodičů) mladistvého obžalovaného, jemuž mohla účast při hlavním líčení být nařízena. V trestních činech, které byly normálně kvalifikovány jako přestupky nebo přečiny, rozhodoval samosoudce u okresního soudu. Podle úvahy soudu mělo být důvěrně o výsledku řízení uvědoměno ředitelství školy, kterou mladistvý navštěvoval.

Při výkonu trestu v polepšovně resp. výchovně se měla mladistvým poskytnout možnost k takovým pracím, jež jsou předmětem učebního poměru. Z vysvědčení a z dokladů nesmělo však být zřejmé, že mladistvý získal vyučení, resp. jeho část ve výchovně nebo v polepšovně. Výkon ochranného dozoru nebyl zákonem upraven. Ochranná výchova byla vykonávána ve výchovných ústavech, kde k tomu cíli byla jmenována ministerstvem spravedlnosti dozorčí rada. Náklad na ochrannou výchovu zajišťoval stát, avšak dodatečně byla její úhrada předepisována těm, kdo byli podle zákona povinni o mladistvého pečovat. Podle zákona o trestním soudnictví nad mládeží došlo i ke změně jména polepšovny na výchovnu, pokud se mýlil ústav, kde byli mladiství podrobeni ústavní výchově.

3.2. Síť zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy dle zákona č.109/2002 Sb.

Zařízeními v současnosti jsou:

- a) diagnostický ústav**
- b) dětský domov**
- c) dětský domov se školou**
- d) výchovný ústav**

Dětem ve výše uvedených zařízeních je poskytováno plné přímé zaopatření, a to:

- a) stravování, ubytování a ošacení
- b) učební potřeby a pomůcky
- c) úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání
- d) úhrada nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění
- e) kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení
- f) úhrada nákladů za dopravu do sídla školy

3.2.1. Diagnostický ústav

V síti zařízení má diagnostický ústav základní a dominantní postavení. Odehrává se zde první, a tedy velice důležitý kontakt dítěte s ústavní péčí a mnohdy se zde předznamená jeho další vývoj-. Diagnostické ústavy jsou zařízení, která komplexně vyšetřují mládež s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou či mládež o jejímž umístění do zařízení rozhodl předběžným opatření soud. Komplexní vyšetření trvá zpravidla osm týdnů a skládá se z vyšetření psychologického, speciálně pedagogického, sociálního a zdravotnického. Na základě výsledků komplexního vyšetření a volné kapacity jednotlivých zařízení je umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Při umísťování dítěte do dalšího zařízení se dbá na umístění co nejbližší bydlišti osob odpovědných za výchovu nebo zákonných zástupců, pokud by tím nebyl ohrožen mravní vývoj dítěte.

Diagnostické ústavy členěné **podle věku dětí** se označují názvem:

„*Dětský diagnostický ústav*“ přijímají-li do péče děti, které nemají ukončenou povinnou školní docházku a „*Diagnostické ústavy pro mládež*“, přijímají-li do péče děti, které ukončily povinnou školní docházku.

3.2.2. Dětský domov

Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách. Které nejsou součástí dětského domova. Do dětského domova mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi.

3.2.3. Dětský domov se školou

Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, mají-li závažné poruchy chování nebo které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči nebo s uloženou ochrannou výchovou, jsou-li nezletilými matkami, které mají rovněž poruchy chování.

Do dětského domova se školou mohou být umísťovány zpravidla děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky.

3.2.4. Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem ústav plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní a uloženou ochrannou výchovou, nebo pro děti, které vyžadují výchovně léčebnou péči.

Do výchovného ústavu může být umístěno dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Při výchovném ústavu se jako součást zřizuje základní nebo speciální škola. Může být rovněž zřízena střední škola.

4. Osobnost sociálního pracovníka

Sociální práce má velký společenský význam, jak svým vlivem na lidi, kterým odborně pomáhá, tak na celou společnost, ve které se koná. Dobré všeobecné vzdělání, rozhled a aktivní účast na životě komunity při tvorbě různých sociálně politických opatření, jsou základem autority sociálního pracovníka. Rovněž je třeba, aby si sociální pracovník stále doplňoval své vědomosti a znalosti sebevzděláváním, studiem a účastí na různých formách dalšího vzdělávání organizovaných příslušným resortem.

Podstatou sociální práce je komunikace s lidmi, institucemi, společenskými organizacemi, atd. Způsob komunikace, slovní vyjadřování, mimika, gesta by měly být kultivované. Kulturní život, četba krásné literatury obohacující osobnost sociálního pracovníka, přináší řadu podnětů k přemýšlení a usnadnění komunikace. Sociální pracovník by měl mít kladné osobní vlastnosti či ctnosti dobrého člověka: poctivost, spravedlnost, pravdomluvnost, pracovitost. Ovšem na sociálního pracovníka klade společnost další požadavky, které odpovídají současným poznatkům teoretickým i praktickému umění sociální práce.

Jeho osobnost a jeho celý morální postoj má být příkladem druhým. Jeho jednání má vzbuzovat důvěru a zájem lidí, se kterými přichází do styku při své odborné práci, v pracovním kolektivu i ve svém osobním životě. Nejdůležitější je mít vlastnosti zralé osobnosti. Patří sem především citová vyrovnanost, stálost. Ta pomáhá snášet zatížení psychické, emocionální a fyzické, pramenící z náročnosti povolání sociálního pracovníka. Jde o přiměřené reagování na všechny situace, které vyplývají ze styku s klienty. Sociální pracovník má být citově stabilní, aby nepodléhal emocím.

Na druhé straně musí sociální pracovník ve správné míře ukazovat citový zájem o klienta jako o člověka sobě rovného, kterému je připraven kdykoliv pomoci. Klient nesmí mít dojem, že se sociální pracovník o něj a jeho problematiku zajímá jen z úřední povinnosti.

Schopnost empatie, to je vžití se do pocitů druhých, pomáhá sociálnímu pracovníkovi často porozumět nevhodným a neúměrným reakcím lidí v rozličných situacích. Citová stabilita pomáhá sociálnímu pracovníkovi při sebeovládání a sebekontrolole.

Další vlastností, kterou sociální pracovník potřebuje, je životní optimismus, optimismus pramenící z víry v lidi, v možnosti pozitivního ovlivnění jejich osobnosti. Víra v lidi pomáhá sociálnímu pracovníkovi lépe zvládnout pocit nemohoucnosti, který občas prožívá ve styku se svými klienty. Pomáhá mu hledat způsoby, jak zmírnit za daných okolností alespoň jejich utrpení.

Každé povolání, jehož podstatou je práce s lidmi, vyžaduje, aby pracovník měl schopnost a dovednost jednat s lidmi. Sociální pracovník by měl umět snadno a přiměřeným způsobem navazovat styk s druhými osobami a hovořit mírným tónem. K tomu patří rovněž ovládání jazyka všeobecně a používání odborných výrazů jen v nejnútnejších případech, a to podle schopností a rozhledu klientů.

Všechny uvedené vlastnosti přispívají k autoritě sociálních pracovníků a klientů, ale i v prostředí, ve kterém pracují a žijí. Sem patří rovněž pracovní disciplína a důvěra klientů, v diskrétnost, s jakou bude sociální pracovník zacházet s jejich delikátními a intimními sděleními. Sociálnímu pracovníkovi, který promýšlí a rozhoduje o způsobech řešení složitých životních situací, napomáhají jeho vlastní životní zkušenosti. Aby se sociální pracovník mohl věnovat své profesi a mohl být příkladem druhým, musí mít chápající rodinné prostředí. Rodinné zázemí, stejně jako ušlechtilý zájem či zajímavá činnost, kterým se sociální pracovník může věnovat ve svém volném čase, jsou z hlediska duševní hygieny velmi významné. Pomohou odreagovat neočekávané neúspěchy v sociální práci a smutné zážitky z anamnéz sociálních případů.

Má-li sociální pracovník učit své klienty žít smysluplným životem a rozvíjet jejich osobnost, musí nejprve sám takovým životem žít. (Schimmerlingová V., Novotná V., Sociální práce, její vývoj a metodické postupy, Univerzita Karlova, 1992)

4.1. Kurátor pro mládež – součást sociální opory

Mladistvý, který se dopustí trestného jednání a proti němuž je zahájeno trestní řízení, se stává klientem kurátora pro mládež. Pro jeho práci je důležitá orientace, jak jeho klient situaci, kdy je mu sděleno obvinění z trestného činu, prožívá, od koho očekává podporu a pomoc, jak vnímá podporu a pomoc, kterých se mu dostává, jaké zvládací strategie má tendenci volit. V této fázi je kontakt kurátora pro mládež s klientem a jeho rodiči velice intenzivní, profesně náročný a poznamenává celý pozdější vzájemný vztah kurátora a klienta z hlediska poskytování sociálně-právní ochrany jako formy sociální podpory. Tou rozumíme pomoc, která je poskytována druhými lidmi danému člověku nacházejícímu se v zátěžové situaci.

Na stres může jedinec v principu reagovat dvojím způsobem, a to buď stresovou, nebo zvládací reakcí. Oba typy reakce redukuje stres, řídí emoce, mají dynamickou povahu, jsou potenciálně vratné, lze v nich rozlišit dílčí složky a rozvíjejí se s věkem. Zvládací reakce však dosahují explicitní operace, jsou aktivovány prostředím, okolnostmi, jsou snadněji pozorovatelné. Jedinec si je uvědomuje, ovládá je svou vůlí. Jsou determinovány jak osobnostně, tak situačně. Jejich základem jsou kognitivní procesy, zhodnocení situace i vlastních možností a jejich výsledkem je promyšlené chování.

Ve standardních modelech zátěže figurují dva typy proměnných, které průběh zvládnutí zátěže ovlivňují a způsobují, že výsledek snažení člověka v tísní je buď úspěšný, nebo neúspěšný. Jsou to moderátory, které existují nezávisle na průběhu zvládnutí, např. pohlaví, temperament a mediátory, které souvisejí se sociální situací jedince, např. sociální opora.

4.2. Zásady a cíle s využitím speciálních technik sociální práce

1. Jedním z našich základních cílů by mělo být zlepšení vztahů mezi naším klientem a jeho rodiči (těmi, co ho vychovávají) nebo alespoň vztah nezhoršit. Zde mám na mysli i případy, kdy rodiče projevují tzv. opičí lásku a svého potomka neustále omlouvají. Objektivnější pohled na potomka v tomto případě neznamená zhoršení vztahu, ale větší možnost pomoci. Pokud rodiče vidí své dítě příliš pozitivním nebo negativním světle, jde vždy o nějaký vztah, se kterým lze pracovat. Pokud je ale na straně rodičů lhostejnost, je to velice obtížné a pro klienta jedna z nejtěžších životních situací. Pokud se nám nepodaří změnit postoj rodiče ani vzhledem k jeho rodičovské zodpovědnosti, která zde nebývá formální, je potřebné pracovat s klientem (nebo se obrátit na odborníka, např. psychologa.) s cílem vést klienta k určitému emočnímu osamostatnění se.
2. Pokud můžeme, předkládáme techniky i rodiči (nebo další blízké osobě v životě klienta). Je to zdroj objektivnějšího pohledu na danou oblast, zdroj podnětů pro další práci s klientem. Musíme dbát, abychom nestavěli informace (od klienta, od rodiče) proti sobě. Mohli bychom otevřít další zdroj vzájemných třecích ploch. Pokud se jedná o kontroverzní výsledky (např. klient vidí matku jako despotickou a sám sebe jako toho, který se snaží a matka zase potomka jako osobu, která je sobecká a sebe jako toho, kdo se snaží), velice opatrně s tím seznamujeme obě strany. Je lépe používat formulace typu:
  - „Domnívám se, že vás syn může vidět jako...“
  - „Myslím si, že vás matka mohla považovat za ...“
  - „Zjistila jsem, že vás syn vnímá jako ...“
  - „Došla jsem k názoru, že problém může spočívat v ...“
3. Techniky lze předkládat s časovým odstupem a pak porovnávat změny. Je to mimo jiné také pro nás zpětná informace, kterým směrem a jako se situace vyvíjí. Pro klienta to může mít pozitivní význam

4. Doporučuji využívání více technik (ovšem ne při jednom sezení) zaměřených na jednu oblast, ale z jiných aspektů (např. na volný čas, vlastnosti osoby, vztahy).
5. Nejlépe je použít při sezení jednu techniku jako centrální, věnovat ji dostatečný prostor.
6. Pokud je možné, sledujeme klienta při práci, abychom si mohli všimnout neverbálních projevů (kdy váhá, gumuje, kdy přeškrtavá, přepisuje, zda se zamýšlí nebo naopak atd.), které jsou nám cenným zdrojem pro další práci. Mohou např. ukazovat oblasti, které jsou pro klienta důležité.
7. Musíme mít stále na paměti kladnou motivaci klienta, jeho povzbuzování. Záporných podnětů, negativního hodnocení z okolí má nadbytek. Mnoho podnětů vypadá na první pohled jako kladné, ale nejsou („Dokázal bys to, ale... Máš na to, ale...“). **Pochválit je však umění.** Klient vždy cítí, pokud pochvala není myšlena upřímně, pokud je součástí profesionálního přístupu – přestane nám důvěřovat. Často se v této souvislosti setkáváme s radou – nejdříve pochválit a pak kritizovat. Ale i toto nelze vždy aplikovat. I zde platí to, co bylo před chvílí řečeno. Tedy, pokud nemyslíme pochvalu upřímně a pokud neodpovídá skutečnosti, raději nechválit.
8. Když si dáme tu práci a na svého klienta se soustředíme a budeme se snažit vidět dobré stránky, tak je objevíme. Např. každý člověk si o sobě myslí, že je ochoten pomoci. Nemůžeme ale předpokládat, že bude ochotný pomoci vždy a všude. Také mladistvý klient je ochotný, ale vůči různým lidem a v různých situacích. Když doma nepomáhá, neznamená to, že by nebyl ochoten pomoci příteli s opravou kola... Doporučuji tedy hledat dobré stránky ne na všeobecné úrovni, ale v konkrétních situacích. Tím také naše kladné hodnocení bude konkrétní a pravdivé. Máme pak prostor pro přenos využití kladných vzorců chování i do jiných oblastí.
9. Mnohdy stačí maličkosti, a tou je např. **přeznačkování**. Každá vlastnost nese v sobě kladné i záporné stránky. Je zapotřebí je vidět obě, aby bylo možno stavět na těch kladných. Např.:

- lenost – drží se zpátky
- agresivní – silný, přesvědčený o vlastní síle
- vyčítající – vyjadřující zaujetí, snaží se dosáhnout toho nejlepšího
- nezájem – ponechává prostor ostatním

10. Nesnažíme se vystupovat před klientem jako ti, co všechno vědí a zjistí. Klientovi nepředkládáme své diagnózy. Musíme si uvědomit dvě zásady:

- *Stejná reakce, stejný výsledek může mít různé příčiny*
- *To co zformuluje klient sám, na co přijde, má největší váhu pro něho samotného, nejvíce ho to zasáhne, motivuje. Konstatování druhého může klidně odmítnout bez reálného zdůvodnění. Snažíme se ho vést k tomu, aby to důležité vyslovil on sám.*

11. Při práci s klientem v situaci, kdy se zabýváme určitým problémem a hledáme jeho řešení, je dobré nezapomenout, že klientem nalezené nebo vyslovené řešení je nejcennější. Více ho zavazuje, protože ho dělá více zodpovědným za jeho rozhodování. A také je reálnější, protože vychází z klientových potřeb, přání, motivace. Proto je dobré se klienta ptát:

- *Kdyby se v této situaci nacházel váš kamarád, co byste mu poradil?*
- *Co si myslíte, že by vám poradil otec, matka, dívka, kamarád...?*
- *Jakou pomoc očekáváte ode mne, od rodičů...?*
- *Jaké máte podle vás možnosti řešení?*

12. Techniky sociální práce, které zde předkládám, mohou pomoci:

- motivovat klienta ke spolupráci, k práci na sobě samém,
- zprostředkovávat klientovi jiný pohled na jeho problém, situaci, jeho samého,
- zvýšit sociální vnímavost klienta i naši,
- přicházet na možnosti řešení, konkretizovat problémy, objevovat souvislosti,
- vést klienta k zodpovědnosti za sebe, svá rozhodnutí, za své chování – tedy nést i následky. Pokud totiž klient neví proč se chová určitým způsobem, a jak to může změnit, těžko může aktivněji přijímat zodpovědnost za své chování, rozhodnutí. Spíše ji bude přenášet na druhé,

- sociálnímu pracovníkovi poskytují zpětnou vazbu o tom, zda jeho uvažování, závěry, doporučení byly objektivní. Na tomto základě pak může své postupy korigovat, rozšiřovat své poznatky.

4.3. Dvanáct námětů pro sociálního pracovníka

1. Učit se celý život.
2. Věkem, zkušenostmi, většími znalostmi se budu dopouštět (podle mého názoru) méně chyb, ve skutečnosti to však může být výsledek umění perfektního zdůvodnění dané situace na základě mého věku, zkušenosti, znalostí.
3. Někteří lidé nestojí o pomoc a já mám povinnost se nevnucovat. To se týká vztahu zejména k dospělým,. Pokud je ohroženo dítě, mladistvý, mám povinnost zasáhnout.
4. Sociální práce je nepřetržitá řada za sebou jdoucích úspěchů a neúspěchů v optimálním případě v poměru 1:4. O neúspěších budu vždy dobře informován (buď na to přijdu sama, nebo mi to druzí rádi řeknou).
5. Sociální práce duševně obohatí.
6. Klienti jsou svéprávní. Mají svojí zodpovědnost vůči sobě.
7. Jsem také jen člověk. Nejsem všemocný. Měl bych udělat, co je v mých silách, ale stále mít na paměti, že klient a ostatní kolem něho mají právo se rozhodnout (a pak nést následky svého rozhodnutí). Nemohu jim vnucovat svůj hodnotový systém. Mohu jim ukazovat možnost řešení jejich problému i s následky při volbě jednotlivých kroků. Oni však rozhodnou, kterou cestu si vyberou. Měl bych se snažit je motivovat k tomu, aby našli odvahu volit i ta řešení, která vyžadují určité změny, např. v chování, a neutíkat před zodpovědností. Zde mohu být oporou.

8. Také si současně musím uvědomit, že existuje určité procento populace, které jsou imunní vůči změně, vůči působení. Je potřebné takovému klientovi dávat najevo, že rozhodnutí a následky těchto rozhodnutí jsou v jeho rukách a nemůže hledat vinu v okolí.
9. „Sociální pohlazení“ neublíží. Je to koření, které lze používat vždy a bez omezení.
10. Klient není hloupý. Mnohdy ví, co má dělat, ale nechce se mu. Proč by se namáhal, když to může hodit na ramena druhého a jeho činit zodpovědným za výsledek? Proto mějme na paměti přísloví, které nejlépe vystihuje podstatu sociální práce: „Každému se má poskytnout vhodná příležitost, ale žádný člověk nemá právo chtít po druhých bochník chleba, když se může živit sám. Dobrý skutek neznamená podporovat člověka, který je schopen postarat se sám o sebe.“ A druhé přísloví: „Hladovému pomůžeš víc, když ho naučíš ryby chytat, než když mu je dáš.“
11. Já jsem chybující, i klient je chybující. Já sám obtížně dostávám slibu, i klient obtížně dostává svému slibu. Být tedy připraven na to, že klient může opakovaně selhat a přitom mít snahu neselhat. Jednou z neobtížnějších věcí v životě je změnit se,. Očekávat, že potom, co klient pochopil, kde dělá chybu a došel k tomu, co má dělat, je vše vyřešené, je nejen neprofesionální, ale také nelidské (proti lidské přirozenosti). Zde sehrává svou roli čas. A proto: *„Nemohu zazlívat koktavému, že koktá dál, i když mi slíbil, že s tím přestane. Hlavně, že na tom pracuje“*.
12. Mnoho problémů, se kterými přicházejí klienti (mám na mysli v první řadě mladistvé, ale také děti), má svůj původ v chování rodičů. Proto věnuji pozornost i této sekundární klientele (zde je velký prostor pro prevenci). Už V. Hugo řekl: „S výchovou dětí je nutno započít 20 let před jejich narozením“.
13. Měl bych se naučit rozlišovat mezi „poskytováním pomoci“ a „pácháním dobra“.

Příklad jedné z technik

1) „Sociální statut“

Cíl

Zařazení mezi vrstevníky je jednou z velice důležitých a základních potřeb člověka. Mnozí podle toho, jaké zaujímají sociální postavení, hodnotí i sebe sama a přijímají tak názor okolí o své osobě za vlastní a objektivní.

Tato technika pomůže zjistit, kam klient zařazuje sebe a kam jiné osoby.

Pomůcky

Kancelářský papír formátu A4 s kruhovými statusovými vrstvami, tužka, guma.

Instrukce

„Vepište do příslušné kružnice sebe a jména přátel podle toho, jako místo mezi ostatními, podle vašeho názoru, zaujímáte.“ (Pokud chce sociální pracovník znát situaci ve třídě, partě, vhodně přizpůsobí instrukci pro daný záměr).

Postup

Sociálního pracovníka může zajímat, zda je klient spokojen se svým sociálním zařazením, proč se domnívá, že právě toto místo zaujímá, kde by se přál nacházet, proč tomu tak není, co by pro to chtěl a mohl udělat.

Podle toho, kam klient zařadil většinu přátel, lze vypožorovat, kým je převážně přijímán (např. zda přezíranými či uznávanými jedinci), ve kterém statutu se nejvíce pohybuje.

Vzor této techniky (viz příloha č. 2)

2) „Rodina“

Cíl

Hlubší pohled na vztahy v rodině, jak je vnímá klient. Techniku lze zadat i jinému členu rodiny s tím, aby se vžil do osoby našeho klienta a snažil se odhadnout, co nakreslí (kroužek JÁ tedy představuje klienta). V druhé variantě rodinnému příslušníkovi sdělíme, že má kreslit sám za sebe (kroužek s JÁ označuje tedy jeho samého).

Pomůcky

Kancelářský papír formátu A4. Uprostřed listu je nakreslen kroužek s označením JÁ. Tužka, guma.

Instrukce

„Tento list papíru představuje prostor pro rodinu, ve které žijete. Vy jste uprostřed tohoto prostoru - kroužek s označením JÁ. Nakreslete členy rodiny formou kroužků a napište o koho se jedná.“

Postup

Všímáme si pořadí, v jakém kreslí jednotlivé osoby a toto pořadí pak dodatečně dopíšeme, Důležité jsou pro nás vzdálenosti jednotlivých členů vzhledem ke kroužku klienta. Zejména kdo je nejdál, kdo je nejbliže. Také rozmístění kroužků je zajímavé. Klientovi můžeme klást některé z otázek: „Kdo je z rodiny podle vás, nejhodnější, nejsmutnější, nejneposlušnější, nejoblíbenější, nejdůležitější, nejprísnejší, má vždy pravdu, nejchytřejší...“

Klienta požádáme, aby nám jednotlivé výběry blíže vysvětlil, zejména pomocí konkrétních příkladů, popisů situací.

Variace

Kroužek s označením JÁ může nakreslit klient sám. Pak nás zajímá poměr velikosti tohoto kroužku k ostatním. Např. příliš veliký kroužek JÁ – nakolik se klient domnívá, že mívá doma pravdu právě on? Je kritický k ostatním členům rodiny? Podceňuje se?

Příliš malý kroužek JÁ – jaké má klient postavení v rodině? Naslouchají mu? Kritizují ho stále?

Příklad

Šestnáctiletá dívka

S dívkou přišla matka, která je vdova, a „strejda“, který je již dva roky matčíným druhem. Má s ním dítě, které klientka nakreslila jako sestru. Babička s nimi nežije ve společné domácnosti, ale má byt ve stejném domě a klientka ji navštěvuje téměř denně, často u ní spí. Matka uvedla, že problémy s dcerou nastaly v posledních třech měsících, kdy se dopustila opakované neomluvené absence ve škole, drobné krádeže a dvakrát spala mimo domov.

Dívka hodnotila babičku jako nejhodnější, sebe jako nejneposlušnější, „strejdu“ jako toho, kdo má vždy pravdu, matku jako nejsmutnější.

Technika jí umožnila podívat se objektivněji na svůj vztah ke „strejdovi“. Předtím nepřipustila možnost, že by zde byl nějaký problém. Uváděla, že jejich vzájemný vztah je normální – tento pojem nedokázala blíže vysvětlit. Při kresbě kreslila matku jako první a nejblíže k sobě, „strejdu“ jako druhého, ale v největší vzdálenosti od sebe. (viz nákres)

Praktický nákres této techniky (viz příloha č. 2)

4.4. Myšlenky pro osobní psychohygienu sociálního pracovníka a klienta

1. Jsem jedinečně vzácný člověk. Každý člověk je osobnost. Já také.
2. Já jsem já.
3. Musím se učit akceptovat i ostatní.
4. Když nemám rád sám sebe, nejsem schopen mít rád ani druhé. Je důležité umět se sám sobě zasmát.
5. Můj život závisí na mém postoji k životu.
6. Jsem součástí každého člověka, každý člověk je mojí součástí.
7. Je velké umění být poctivým člověkem.
8. Musím posílit svou vůli, protože ve skutečnosti žádného vůdce nepotřebuji. Mým vůdcem jsem já.
9. Kdo vezme na vědomí, že po každém vrcholu následuje sestup, ten se osvobodí od strachu, že opětovně selže.
10. Pokud sám sobě lžu o sobě, svém životě, cílech, je vyloučené dosáhnout něčeho s čím budu spokojen.
11. Důležitější je přátele si udržet než je získat.
12. Zodpovědnost za své jednání nesu já sám.

5. Právní normy týkající se dětí a mladistvých v současnosti platné v ČR

Zákon č. 23/1991 – ústavní zákon, kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon ČSFR.

Oblasti úpravy: rodiče a děti, právo na život, nedotknutelnost osoby a soukromí, právo na lidskou důstojnost, čest a jméno, domovní svoboda, nedotknutelnost obydlí, listovní tajemství.

Práva národnostních a etnických menšin, hospodářská, sociální a kulturní práva, práva žen, mladistvých a osob zdravotně postižených, rodičovství a rodina stanovení práv dětí narozených v manželství i mimo ně, právo na vzdělání, právo na příznivé životní prostředí.

Úmluva o právech dítěte 104/1991 sdělení FMZV – Úmluva vstoupila v platnost pro ČSFR dnem 6.2.1991

Definice dítěte, ochrana před diskriminací, zájem dítěte, jeho ochrana a péče o ně, práva a povinnosti rodičů, vyjádření vlastní vůle dítěte, právo dítěte na sdružování a shromažďování, právo na informace, právo postižených dětí, zdraví dítěte, sociální zabezpečení dítěte, vzdělání dítěte, výchova dítěte, právo na odpočinek a na volný čas, ochrana před vykořisťováním a zneužíváním, omezování svobody dítěte, postavení dítěte v aplikaci trestního práva

Zákon č.99/1963 Občanský soudní řád

Upravuje postup soudů a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k zachování zákonů, čestnému plnění povinností a k úctě k právu jiných osob. Upravuje v §76 předběžné opatření, podle něhož lze nařídit předání nezletilého do péče fyzické nebo právnické osoby. Určení otcovství, postavení soudu vůči rodičům, dítě jako účastník řízení, výslech osvojovaného dítěte, vymáhání výživného pro nezletilé dítě, výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, věci poručenské a opatrovnické

Zákon č.30/2000 kterým se mění zákon č.99/1963, občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Uložení výchovného opatření; nařízení ústavní výchovy a prodloužení ústavní výchovy; pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, úprava výchovy a výživy nezletilého dítěte

Zákon č. 359/1999 o sociálně právní ochraně dítěte

Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba ve smyslu Úmluvy o právech dítěte.

Základní zásady sociálně-právní ochrany, preventivní opatření a poradenská činnost, výchovná opatření, opatření na ochranu dětí, činnost orgánů sociálně-právní ochrany při svěřeni dítěte do výchovy jiných fyzických osob než rodičů, zprostředkování osvojení a pěstounská péče, ústavní a ochranná výchova, sociálně-právní ochrany ve vztahu k cizině, sociálně-právní ochrana ve zvláštních případech, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, zařízení sociálně-právní ochrany

Zákon o rodině č.94/1963 Sb.

Prosazoval zájem na řádné výchově dětí, upravil práva státní správy a práva rodičů v případech rozhodování o rizikové mládeži. Tento zákon zavedl instituty předběžného opatření a pěstounské péče. Jako podmínky nařízení ústavní výchovy stanovuje vážné ohrožení výchovy (zanedbáváním ze strany rodičů, jinak nevhodným výchovným přístupem nebo nemohou-li rodiče z jiných vážných důvodů výchovu řádně zabezpečit) nebo již existují vážné narušení dítěte. Ústavní výchova se nařizuje nejvýše do osmnácti let a může být soudem prodloužena do devatenácti let věku dítěte. Nařídít a zrušit ji může pouze soud.

Poslední novela zákona o rodině z roku 1998 v §46 stanovuje, že soud je povinen před nařízením ústavní výchovy přezkoumat, zda výchovu nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, která má přednost před výchovou ústavní.

Zákon č. 167/1998 o návykových látkách

Zákon upravuje zacházení s návykovými látkami, s přípravky obsahujícími návykové látky, s některými látkami používanými při výrobě nebo zpracování návykových látek a zacházení s pomocnými látkami, jejich vývoz, dovoz a tranzitní operace s nimi. Pěstování máku, konopí a koky, vývoz a dovoz makoviny

Zákon č.200/1990 o přestupcích

Tento zákon upravuje ustanovení mladistvých, přestupky na úseku školství a kultury mládeže

Zákon č.65/1994 Trestní zákon – úplné znění

Účelem trestního zákona je chránit zájmy společnosti, ústavní zařízení ČR, práva a oprávněné zájmy fyzických osob a právnických osob. Prostředky k dosažení účelu trestního zákona jsou pohrůžka, tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření.

Zákon dále obsahuje základy trestní odpovědnosti, upuštění od potrestání, podmíněné upuštění od potrestání s dohledem, obecní základy pro ukládání trestů, zvláštní ustanovení o stíhání mladistvých, účel trestu, úhrnný a souhrnný trest, výkon trestu odnětí svobody, podmíněné odsouzení, ohrožování mravnosti, trestné činy proti rodině a mládeži

Zákon č. 141/1961 o trestním řízení soudním (trestní řád)

Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni.

Zákon upravuje řízení proti mladistvým, obhajobu mladistvého, zjištění poměrů mladistvého, vazbu mladistvého, postavení mladistvého v hlavním líčení, nařízení výkonu ochranné výchovy, podmíněné umístění mimo výchovný ústav.

Zákon č. 293/1993 o výkonu vazby

Účelem zákona je upravit podmínky pro výkon vazby v trestním řízení, zejména stanovit práva a povinnosti osob ve vazbě. Umístění mladistvých, základní vybavení cel a výkon vazby mladistvých.

Zákon č.257/2000 o Probační a mediační službě

Ošetřuje organizování a výkon dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, dále kontrolu výkonu trestů nespojeným s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, a tím došlo k obnově narušených právních o společenských vztahů. Obsahuje i ustanovení o mimosoudním zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněním a poškozeným, vztah k působení na mládež, součinnost Probační a mediační služby se státními orgány a dalšími institucemi.

Zákon č.218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) – tento zákon nabývá účinnosti dnem 1.ledna 2004

Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toto, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem. Řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.

Zákon č.109/2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů – nabyl účinnosti dnem 1.července 2002

Ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a ve školských zařízeních pro preventivně výchovnou péči musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v návaznosti na ústavní principy a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána,

vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu plného harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby osoby jeho věků.

Vyhláška ze dne 22.září 2003, upravuje podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. (dle zákona č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních)

Zákon č. 37/1989 o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi

Výchova před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, zákaz prodávání a podávání alkoholických nápojů osobám mladší 18 let.

6. Hranice trestní odpovědnosti

6.1. Česká republika

Po svém vzniku v roce 1918 převzalo Československo rakouskou uherskou právní úpravu v oblasti věku souvisejícího s nástupem trestní odpovědnosti. Zákonem č. 48/1931 Sb. Byla hranice trestní odpovědnosti zvýšena na 14 let a v roce 1950 byla trestním zákonem, posunuta dolní hranice trestní odpovědnosti na 15 let, přičemž tento stav trvá dodnes.

6.2. Hranice trestní odpovědnosti v některých dalších zemích

Věk trestní odpovědnosti se zde v **Evropě** pohybuje na hranici **14-15 let**, existuje však řada výjimek, které mezi dětskými či mladistvými pachateli trestných činů diferencují. Například v **Irsku** je dítě ve věku 7-14 let považováno za jedince, který nedosáhl věku, aby byl schopen zvážit své jednání. Avšak existuje-li závažný důkaz o tom, že je dítě schopno rozlišit správné od nesprávného a že vědělo, že jednání, kterého se dopustilo, je z morálního hlediska špatné, je v tomto případě trestně odpovědné. V **Anglii a Walesu** lze považovat dítě už ve věku 10 let a starší v určitých případech za trestně odpovědné. V **Rumunsku** u pachatele ve věku 14-16 let rozhoduje o jeho zralosti a trestní odpovědnosti soud. Ve **Švýcarsku** je hranice trestní odpovědnosti stanovena na 7 let, ale počínání těchto dětí neposuzuje soud, nýbrž zvláštní úřad podobný úřadu péče o děti. V **Belgii** může být trestán až plnoletý delikvent (18 let) avšak lze snížit věkovou hranici až na 16 let v případech, kde se veškerá výchovná opatření míjejí účinkem.

V některých částech **USA** lze před soud postavit i desetiletého, jinde žádná věková hranice neexistuje a další státy Unie trestně stíhají pachatele až od 16 let. Tamní justice vychází především z toho, jak závažný zločin byl spáchán.

S možností trestat v České republice i čtrnáctileté zločince souhlasí policisté i sociální kurátoři. Zároveň však upozorňují na to, že taková úprava trestního zákona by se neobešla bez dalších změn týkajících se celého systému převýchovy nejmladších delikventů, vyřešit by se musela také otázka, jak by vězni školou povinní navštěvovali vyučovací hodiny.

Takovou otázku by mohla vyřešit změna školského zákona. Zřejmě by to nebyl velký problém, žáci by pravděpodobně dodělávali školu ve vězení, podobně je to například v případech, kdy žák tráví dlouhou dobu v nemocnici a tam se také koná vyučování. Většina odborníků se však shoduje na tom, že hrozba trestu by měla působit na děti především preventivně a že trest vězení by přicházel v úvahu hlavně u těžkých zločinů.

6.3. Příspěvek Mgr. Jiřího Holomka

Co můžeme očekávat od snížení hranice trestní odpovědnosti?

(příspěvek do diskuse o tomto problému)

Kriminalita se v České republice stala masovým sociálním jevem. Jedním z nejvýraznějších fenoménů ve vývoji kriminality v České republice jsou kvalitativní a kvantitativní změny v trestné činnosti dětí a mladistvých. Za posledních dvacet let se zvýšil počet stíhaných mladistvých trojnásobně a dětí dokonce tři a půl násobně. Závažné je především to, že se snižuje věková hranice delikventů, a to velmi často až pod hranici trestné odpovědnosti, tzn. pod 15 let věku dítěte.

Příčiny můžeme hledat na „všech frontách“ práce s dětmi a mládeží. Některé skupiny dětí a mládeže mají v poslední době mnoho volného času, který není ve větší míře účelně využíván. Omezením činnosti, nebo úplným zrušením domů dětí a mládeže (většinou na základě nedostatku financí) se značně zkrátila nabídka volnočasových programů pro děti a mládež. Některé nabídky ještě navíc nereflktují posun zájmů dětí a mládeže směrem k vyšší odbornosti a náročnosti.

V kontextu s těmito problémy se rozvinula diskuse na téma snížení hranice trestní odpovědnosti. Řešení této problematiky je velmi složité a citlivé, protože by znamenala značný zásah do našeho právního systému a do všech návazných zákonů a vyhlášek. Nejvýrazněji by se samozřejmě dotkla dětí páchajících trestnou činností.

V roce 1998 provedl Výzkumný ústav pedagogický v Praze výzkum v oblasti převýchovných zařízení, který měl za úkol zmapovat problémy se sociálně patologickými jevy a rovněž sumarizovat názory ředitelů výchovných ústavů na některé problémy, které výchovné ústavy zatěžují. Jednou z otázek ředitelům výchovných ústavů byla problematika snížení trestné odpovědnosti mladistvých. Převážná většina ředitelů výchovných ústavů (90%) se domnívá, že by bylo rozumné a prospěšné snížit věkovou hranici trestní odpovědnosti mladistvých. Součástí této problematiky je i otázka, o kolik let je třeba tuto hranici snížit. Ředitelé výchovných ústavů se nejvíce přiklánějí ke snížení hranice na 14 let (64%).

V Evropě je v jednotlivých zemích praxe rozdílná. Většinou se hranice trestní odpovědnosti pohybuje kolem 14-15 roku, ale například ve Velké Británii, která má značné zkušenosti s kriminalitou a delikvencí mládeže (kriminalita mládeže je zde nejvyšší v Evropě) má hranici stanovenou na 12 let.

Analogický názor s výsledky výzkumu VÚP v Praze má i profesor Fakulty kriminologie Floridské univerzity v USA Tony Pate, který v roce 1998 vystoupil na konferenci Kriminalita dětí a mládeže, pořádané v Praze. Na konferenci představil myšlenku Komplexní strategie (Comprehensive strategy...) v přístupu k problémům mladistvých delikventů. Zmíněná teorie rozděluje mladistvé delikventy do dvou skupin. V první, jsou zařazeni mladiství delikventi, kteří začínají páchat trestnou činnost mezi 15-20 rokem a většinou nemají dlouhou kriminální kariéru. Obvykle trestnou činnost páchají ve skupině stejně starých kamarádů a cílem nápravy je včasné předcházení jejich zapojení se do trestné činnosti, tedy prevence. Druhá skupina mládeže obvykle začíná páchat trestnou činnost daleko dříve, než je lze identifikovat. Zde je podle amerických odborníků zapotřebí použít klasický přístup, tedy soudy, nápravná a výchovná zařízení a jiná omezení. Cílem je snaha zastavit jejich kriminální dráhu co nejdříve. Aby bylo možno represivní prostředky uplatnit co nejdříve, musí být hranice trestní odpovědnosti nižší než je současných 15 let.

Existují ovšem i opačné názory, které mluví o zbytečné kriminalizaci a labelinku „neviných“ dětí, které vzhledem ke svému věku ještě nevědí, co páchají. Jejich propagátoři předkládají obraz přeplněných diagnostických a výchovných ústavů, popřípadě vězení pro

mladistvé. Jako možnost snížení delikvence mládeže uvádějí prevenci a kvalitní organizování volného času dětí a mládeže.

V Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v Praze (IKSP) vznikl projekt, který si dal za cíl analýzu příčin vzniku nejproblémovějších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a navrhnout opatření k jejich omezení. Opatření byla cílena směrem k jednotlivým ministerstvům.

V působnosti ministerstva spravedlnosti je to zejména jmenování specialistů pro mládež na všech stupních státního zastupitelství a zřízení specializovaných senátů pro mladistvé. Rovněž je potřeba zakotvit do zákonů institut dohledu (tzv. probaci) a zřídit probační úředníky v resortu justice. Snížit hranici trestní odpovědnosti u mládeže na 14 let a zvýšit horní hranici výjimečného trestu u mladistvých na 15 let. Velmi důsledně oddělit výkon trestu mladistvých od dospělých. Urychleně zřídit ústavy (oddělení) pro mladistvé narkomany, psychopaty a agresory se speciálním programem a speciálně vyškoleným personálem a přednostně řešit legislativní opatření směřovaná k léčení problémových osob závislých na alkoholu a drogách.

Pro oblast ministerstva vnitra doporučuje IKSP specializaci vyšetřovatelů pro objasňování trestných činů spáchaných nezletilými pachateli, vytvoření specializovaných skupin pověřených řešením delikvence nezletilých a řešení trestných činů spáchaných na mládeži.

Ministerstvu práce a sociálních věcí doporučuje rozšiřovat síť kurátorů a vytvoření funkčních míst terénních sociálních pracovníků.

Ministerstvu školství doporučuje tato studie zlepšit dostupnost středisek výchovné péče, která ve své činnosti spojují činnost poradenskou, terapeutickou a preventivní. Ve vybraných výchovných ústavech doporučuje tato studie zřizovat oddělení s ochranným režimem pro mládež, vyžadující speciální péči, zvyšovat počet míst ve výchovných ústavech a vytvořit podmínky pro poradenskou službu v oblasti kriminality, gamblerství a zneužívání návykových látek.

Od snížení hranice trestní odpovědnosti můžeme očekávat, že se mládež, která páchá trestnou činnost dříve dostane pod vliv odborné péče, která ji ochrání před delikventním jednáním a hlubším narušením osobnosti ve vývojovém období, kdy je ještě poměrně velká naděje na úspěšné výchovné působení. Cílem je snaha zastavit jejich kriminální dráhu co nejdříve. Určitou roli hraje i skutečnost, že v době, ve které budou zapojeni do některé z reedukačních, či resocializačních činností nemohou páchat trestnou činnost.

Dalším kladem snížení hranice trestní odpovědnosti bude menší zneužitelnost nezletilých při páchání trestné činnosti. Tu v některých případech páchali nezletilí a tím i právně neodpovědní jedinci, pod vedením či na nátlak dospělých, tak, aby při odhalení trestné činnosti mohla být využita právní neodpovědnost nezletilého pachatele. Nezletilý člen party, byl pak zpravidla „pouze“ vyslechnut a případ byl odložen. Snížením trestní odpovědnosti o rok by se počet odložených případů snížil, protože většina odložených případů se týká dětí ve věku 14-15 let.

Snížení věkové hranice trestní odpovědnosti nebude mít pouze kladné stránky, ale zřejmě vzniknou i některé problémy. Jedním z nich bude obsáhlost změn, které se dotknou mnoha institucí a zařízení, které se zabývají prevencí a profylaxí poruch chování, ale i institucí zabývajících se odhalováním a trestáním delikventního chování mládeže. Rovněž zpočátku bude nárůst stíhané mládeže a mohou vzniknout určité kapacitní problémy speciálních zařízení, která mají reedukaci a resocializaci v náplni své práce. Proto klade projekt IKSP důraz na celou škálu změn v jednotlivých oblastech, která musí případné snížení hranice trestní odpovědnosti doprovázet.

Nemůžeme očekávat, že snížení trestní odpovědnosti okamžitě a razantně změní situaci v oblasti trestné činnosti mládeže, protože ta je tvořena mnoha faktory a její příčiny jsou často velmi odlišné. Snížení trestné odpovědnosti nemůže zůstat jedinou aktivitou v oblasti řešení problematiky delikvence dětí a mládeže. Pouze vzájemná součinnost různých opatření uplatňovaná různými resorty v rámci jednotného systému a zaměřená k dosažení stejného cíle může být zárukou účinnosti navrhovaných opatření. Rozhodnutí o snížení trestní odpovědnosti mladistvých musí být součástí rozsáhlého systému změn, které se dotknou mnoha zařízení i institucí. Tento systém řešení problematiky delikvence mladistvých musí ovšem vždy vycházet z práv dítěte a ochránit je, ale musí rovněž chránit i společnost a práva jejích občanů.

(Holomek – z internetu použítá literatura č.2)

Zajímá mě názor laické veřejnosti na *snížení věku trestní odpovědnosti*. Metodou dotazování prostřednictvím vypracovaného dotazníku (viz příloha č. 3) jsem zpracovala celkem šest otázek. Znění a vyhodnocení otázek je následující:

Vyhodnocení dotazníku

Čtyřicet dotazníků bylo předáno náhodně vybraných lidem, mladšího, středního a staršího věku.

Zpět se vrátilo **34 vyplněných dotazníků** (**21** od žen a **13** od mužů)

2. Věk : dle vyplněných dotazníků jsme rozdělila věk na tři kategorie:

1. 19 – 26 let
2. 27 – 40 let
3. 41 – a více let

V **1. kategorii** dotazník vyplnilo **6 dotazovaných**, ve **2. kategorii** **16 dotazovaných** a ve **3. kategorii** **11 dotazovaných**.

3. Bydliště: ve městě žijí **16 žen** a **10 mužů**, na vesnici žijí **5 žen** a **2 muži**.

Z celkového počtu dotazovaných žije **79 % ve městě** a **21 % na vesnici**.

4. Nejvyšší dosažené vzdělání: Dotazovaní uvedli, že **2 ženy** a **0 mužů** mají základní vzdělání, **1 žena** a **4 muži** jsou vyučeni v oboru bez maturity, **17 žen** a **5 mužů** jsou středoškolsky vzdělání s maturitou a **1 žena** a **3 muži** mají vysokoškolské vzdělání.

Z celkového počtu dotazovaných je **6 % se základním vzděláním**, **15 % je vyučených v oboru bez maturity**, **67 % jsou středoškolsky vzdělání s maturitou** a **12 % mají vysokoškolské vzdělání**.

5. Mám ve výchově děti: - 12 žen odpověděno, že ve výchově **mají děti: 5 žen** mají děti **do 15 let, 5 žen** mají děti **do 18 let** a **2 ženy** mají děti **starší 18 let. 9 dotazovaných žen je bezdětných.** (Tj. 5 žen ve věku od 19 – 26 let a 2 ženy ve věku od 41 a více let).

- **9 mužů** odpovědělo, že ve výchově **mají děti: 5 mužů** mají děti **do 15 let** a **4 muži** mají děti **do 18 let. 3 muži děti nemají.**

Z počtu dotazovaných žen a mužů je **57 % žen** a **75 % mužů**, kteří mají ve výchově nějaké dítě.

6. Jsem pro snížení věku trestní odpovědnosti: Z počtu dotazovaných žen a mužů odpovědělo **14 žen** a **5 mužů pro snížení věku trestní odpovědnosti, 7 žen** a **7 mužů nejsou pro snížení věku trestní odpovědnosti.**

Pro zajímavost lze uvést, že **1 žena** a **1 muž** byli pro snížení věku tr.odpovědnosti již **od 12 let, 5 žen** a žádný muž pro snížení věku **od 13 let** a **8 žen** a **4 muži** pro snížení věku **od 14 let.**

Z celkového počtu dotazovaných bez rozdělení na ženy a muže je 58 % pro snížení věku trestní odpovědnosti a 42 % není pro snížení věku hranice trestní odpovědnosti.

Pokud jsem blíže zkoumala u jednotlivých dotazovaných:

V 1.kategorii dotazovaných žen a mužů (tj. od 19 – 26 let) **není** pro snížení věku trestní odpovědnosti celkem **3 ženy** a **3 muži.** Další 4 ženy, které nejsou pro snížení věku tr.odpovědnosti jsou z 3.kategorie (tj. od 41 let a více), z toho 2 ženy mají v péči děti do 18 let a dvě ženy jsou bezdětné. Další 4 muži jsou staršího věku, 2 muži jsou vysokoškolsky vzdělaní a mají v péči děti starší 18 let. 2 muži jsou mladí a bezdětní.

Předpokládala jsem, že s ohledem na současnou delikvenci stále mladších dětí bude i vyšší procento těch, kteří volají po snížení věku trestní odpovědnosti.

Z výše uvedených údajů je patrné, že si lidé uvědomují i problematiku spojenou s případným snížením věku trestní odpovědnosti, která nebude mít jen kladné stránky. Snížení věku trestní odpovědnosti nemůže zůstat jedinou aktivitou v oblasti řešení problematiky delikvence dětí a mládeže. Nelze ani současné děti vychovávat represí.

Předpoklad se nesplnil.

7. Rodinné zázemí dítěte

7.1. Rodina

Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradávných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak se známe dnes. A vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu (k tomu ostatně není třeba rodiny), ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat pro život. Člověk byl v těchto dobách mezi ostatními velkými živočichy velmi nedokonalým tvorem a jeho mládě přicházelo na svět tak málo připravené, že pečovat o ně a chránit je v úzkém intimním společenství ženy a muže a případně dalších blízkých lidí byla prostě životní nutnost, základní podmínka pro jeho přežití.

Dnes už dávno nebráníme proti dravé zvěři a proti krutosti přírody, ale hrozí nám docela jiná nebezpečí. Ovšem potřeba dítě chránit, starat se o ně, vychovávat je a vzdělávat zůstává nadále – i když v poněkud jiném smyslu – potřebou životní. A stejně tak je tomu i s onou potřebou vzájemné pomoci a opory jednoho k druhému u těch, jimž toto lidské mládě náleží. Obě tyto potřeby jsou tak hluboce zabudovány, zakódovány do naší lidské psychiky, že jim prostě neujdeme. Ostatně, proč bychom se jim měli vyhýbat nebo potlačovat? Naopak, je mnohem lepší, zdravější, prospěšnější, když je přijmeme, budeme si jich vědomi, budeme je rozvíjet a zušlechťovat.

Na otázku, co je to „rodina“, nám jinak odpoví právník, jinak sociolog, jinak demograf nebo národohospodář. Ale co nám k tomu řekne dítě samo, či co by nám řeklo, kdyby to dovedlo vyjádřit naší řečí? Musíme se ho ptát trochu oklikou, tj. psychologickými zkouškami a testy a psychologickým rozbořením jeho vlastních spontánních nebo navozených projevů. A co z pozorování vyplývá? Předně základní poznatek, že z hlediska dítěte nejsou vnější znaky rodiny příliš důležité. Rodinou pro dítě může a nemusí být situace, kdy se o ně stará jedna osoba nebo více osob, kdy jsou vzájemné svazky jedněch s druhými zákonem potvrzeny či nepotvrzeny, kdy děti jsou takzvané vlastní či nevlastní atd. Druhý poznatek nám říká, že má-li se dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce

v osobnost zdravou a společností užitečnou, potřebuje vyrůstat v prostředí stálém a citově příznivém, vřelém, přijímajícím. Na tom dítěti záleží především! A takovým životním prostředím by tedy především měla být rodina.

Tyto dva základní poznatky můžeme shrnout do jedné stručné poučky, kterou často opakujeme: Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle „jeho“ lidé na to mají či nemají potvrzení z porodnice.

K tomu můžeme přidat ještě třetí významný poznatek. Ten říká, že rodina zdaleka není jedinou institucí, která bude pečovat o prospěch, ochranu, výchovu a vzdělávání dítěte a která tedy bude mít vliv na utváření jeho osobnosti. Svoji roli tu hraje škola, hřiště, kamarádi, přátelé, zaměstnání atd. Ale rodina má mezi všemi přece jen jedinečné a výsadní postavení v několika směrech. Předně, jen ona stojí na začátku – a má tedy možnost ovlivňovat vývoj dítěte v jeho nejcitlivějších fázích. Za druhé, nejpřirozenějším způsobem a nejvydatněji může uspokojovat základní psychické potřeby dítěte. A za třetí, je modelem mezilidských vztahů, který si dítě ponese dál do života a jímž bude poměřovat všechny vztahy další, do nichž samo vstoupí.

Potřeba jistoty je zřejmě potřebou nejvýznamnější. Dítě poznává, na koho je spolehnutí a s kým je mu dobře. A podle úrovně jistoty, kterou zažívá v celém svém rodinném společenství, si vytváří jistotu svou, tedy sebe-jistotu – sebe-vědomí.

Je tedy jasné, že v různých rodinách mohou být podmínky pro utváření sebevědomí dítěte velmi různé. Mohli bychom jich sestavit celou škálu, od velmi dobrých až po velmi špatné. Rodina je rovněž chápána jako základ společnosti, jako primární základní skupina, ve které probíhá socializace jedince, formuje se jeho osobnost, normativní a hodnotová sféra, rozvíjejí se emoce, vůle, schopnosti a dovednosti a návyky. Správně fungující harmonická rodina je základem zdravého psychického vývoje dítěte a člověka. Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu. To je ten nejlepší vklad, který mu může dát. A je v naší moci!

7.1.1. Rizika rodinného prostředí lze rozdělit do několika kategorií

Anomální osobnost rodičů (alkoholici, rodiče bez zájmu o děti aj.)

Odtud pocházejí děti citově i komplexně deprivované, zanedbávané, někdy týrané.

Neúplnost rodiny

Role osamělého rodiče je náročnější, a proto se zde mírně zvyšuje možnost, že rodina nebude schopna poskytovat dítěti podporu a všechny vzorce chování, jaké by potřebovalo. Často zde dochází k nedostatku otcovské autority a mužského vzoru chování, což je důležité hlavně u chlapců

Úplná, zdánlivě funkční rodina

Zde může jít o takzvanou subdeprivační zkušenost. Tato rodina nedokáže dítěti poskytnout jistotu, že má pro rodiče význam a nedokáže mu vymezit žádoucí hodnoty a normy chování. Další příčinou kriminality dětí z těchto rodin je nuda, nedostatek životního smyslu a cíle. Pokud se rodina schází jen večer a nemá žádnou společnou náplň a čas zabíjí sledováním televizních pořadů či videa, je zřejmé, že tohle není pro dospívajícího lákavé, a proto si hledá zábavu a vzrušení sám, mnohdy až na úrovni kriminálního chování.

Tolerance kriminálních aktivit určitou sociální skupinou

Delikvence dětí a mladistvých se v těchto skupinách rozvíjí jako nápodoba dospělých nebo dokonce pod jejich dohledem (například rodinné kapsářské gangy apod.)

7.2. Chybné výchovné postupy v rodině

Ne vždy jsou rodiče pro dítě oporou, autoritou či modelem odpovídajících forem chování. Často se setkáváme s nevhodným přístupem k dítěti nebo s nesprávnou výchovou.

Mezi nesprávné výchovné postupy řadíme:

1) Autoritativní výchova

Rodiče vydávají striktní příkazy a vyžadují okamžitou poslušnost a naprosté podrobení se autoritě. Tento výchovný styl aplikují často rodiče, kteří sami prošli v dětství velmi přísnou výchovou, nebo ti, kteří mají strach, aby se u dítěte neprojevil nežádoucí vlastnosti některých příbuzných. Dítě se této výchově buď trpně podrobí a pak z něj roste člověk pasivní, neprůbojný, přecitlivělý a úzkostlivý, nebo je dítě negativistické, vzdorovité až agresivní. Svou agresi někdy přenáší na spolužáky, na zvířata apod.

2) Výchova rozmazlující a nadměrně shovívavá

Rodiče se dítěte zastávají za všech okolností a nedovedou mu nic odepřít. S tímto postupem se často setkáváme u rodičů, kteří nemohli mít dlouho dítě nebo chtějí dítěti vynahradit to, co sami mít nemohli. Někdy je dítě rozmazlováno třeba jen dočasně, například po prodělání závažnějšího onemocnění. Vlivem této výchovy jsou děti neposlušné, sobecké a náročné s nedostatečně vžitými sociálními normami.

3) Výchova nadměrně starostlivá, příliš ochranný postoj k dítěti

S touto výchovou se často setkáváme u starších rodičů nebo při výchově jedináčka. Dítě, které je vychováno tímto způsobem, je zpravidla nesamostatné, někdy až chorobně závislé na rodičích.

4) Výchova lhostejná

Rodiče upřednostňují jiné hodnoty, na výchovu dítěte nemají čas a ani o ní neprojevují zvláštní zájem. Výsledkem této výchovy bývají děti deprivované, které často hledají citové zázemí mimo rodinu, nejčastěji v partě.

Nedostatek lásky

Nejčastější příčinou tohoto postoje je nechtěné těhotenství a skutečnost, že dítě v některém směru nesplní očekávání rodičů. Dítě, které vyrůstá bez lásky má pocit křivdy, k lidem přistupuje s nedůvěrou a často se u něj projevují sklony k agresivnímu chování.

8. Obecná charakteristika období dospívání a výchovné problémy v dětském věku

8.1. Období dospívání

Vývoj jedince můžeme tedy definovat jako nepřetržitý proces kontinuálních změn. Jedním z problematických období vývoje člověka je právě období dospívání, které lze rozdělit do dvou fází - období pubescence a období adolescence. Zvláštnosti dospívání se projevují v tělesném i duševním vývoji člověka. Z hlediska tělesného vývoje dochází k rychlému růstu, zesílení tělesné konstituce a vyrovnávání tělesných proporcí, dotváření podoby obličeje a v neposlední řadě pohlavnímu zrání až po schopnost reprodukce. Po stránce duševní dochází hlavně ke změnám v oblasti citové, k morálnímu rozvoji k celkové změně myšlení.

V oblasti citové procházejí největšími změnami takzvané sociální city. Tyto změny se nejvíce projevují ve vztahu k rodičům. Tyto vztahy se však při správném postoji rodičů začínají později upravovat, u dívek v pubertě a u chlapců v adolescenci. Pro citový vývoj dospívajícího je také charakteristická emocionální vzrušivost. Dochází ke zvýšené citovosti, která se projevuje buď přecitlivělostí nebo naopak necitelností až hrubostí, kterými je citovost zakrývána. Vystupňované pocity neuspokojenosti a hněvu mohou vést k rozporům mezi dětmi a rodiči a dalšími dospělými. Ve verbálním i neverbálním chování je zřetelný sklon k přehánění. Je třeba, aby dospělé authority změnily své vysvětlující postoje v přátelské či partnerské. Osvědčuje se trpělivost, laskavost a přísná důslednost. V tomto období dochází také k vývoji sebecitu, což se projevuje snahou o osamostatnění od rodičů, potřebou také samostatnosti v rozhodování a jednání (například při výběru ošacení, kamarádů, profese či náplně volného času).

V oblasti mravního vývoje v tomto období sehrává podstatnou funkci svědomí a vztahy k sociálnímu okolí. Vlastnost svědomí je u mnohých dospívajících na různé úrovni. U některých je velmi obtížné vyvolat pocit studu. Čím jsou vztahy k sociálnímu prostředí intenzivnější, tím lépe svědomí funguje. K utváření potřebného mravního přesvědčení je třeba zprostředkovat jedinci informační zdroje, které by mu pomohly prezentovat a zdůvodňovat mravní normy. Jsou to například podněty z rodiny nebo od výchovných pracovníků.

V tomto období se projevuje u dospívajících jedinců značný odpor k pokrytectví dospělých, vyžadují upřímnost a otevřenost, což souvisí s mravním uvědoměním mladistvých. Ke svým vrstevníkům jsou však shovívavější. (například dospívající zavrhnou nečestnost, ale tolerují opisování nebo napovídání svých spolužáků).

Dospívající člověk se snaží chovat jako dospělý, přesto však začíná pochybovat o hodnotách dospělých a hodnotách celé společnosti. V tomto věku se objevuje přílišná kritičnost a naopak malá sebekritika. Takovýto mladý člověk se bouří proti omezování a přílišnému dozoru, přestává poslouchat, vnitřní konflikty a napětí se projevují navenek jako nepřirozenost, křečovitost, vyzývavost nebo naopak plachost, strach a pocit nedůvěry. Pubertálním negativismem dává dospívající najevo uplatnit svůj vlastní názor.

Dospívající se v tomto období odpoutává od rodiny, respektive od světa nadřazených dospělých, a tím se mění jeho vztah k autoritě. Přestává uznávat formální autoritu a respektuje člověka jen na základě jeho reálných kompetencí a vlastností. Obecně slábne vliv rodiny na dospívající děti a při vzniku delikventního chování má prvořadý vliv vrstevnická parta, která má jiné, často obecně nepřijatelné normy. To znamená, že:

- 1/ v době dospívání je větší riziko experimentování, které překračuje běžné sociální normy
- 2/ dospívajícího už nezvládne pouhá formální autorita a skutečnou autoritu pro něj mnohdy nikdo společensky přijatelný nemá

Je třeba, aby rodiče, ale i vychovatelé, pochopili tuto charakteristiku a zaujali k problémům a požadavkům dospívajícího správný postoj. V této době se definitivně odpoutávají z rodiny děti, kterým zde chybí citové zázemí, a děti, o něž rodiče neměli zájem a starali se o ně nanejvýš materiálně. Už nemají žádný důvod rodiče dále respektovat a jsou dost fyzicky silné, aby si nedaly líbit ani fyzické tresty.

Tito dospívající se mohou začít chovat zcela bez zábran. Rodiče pro ně nepředstavují autoritu a ani škola nemá žádný mocenský prostředek, aby mohla jejich chování ovlivnit. Mnohdy začíná jít o přestupky, které mají charakter kriminálního chování (krádeže, vloupání, přepadávání a podobně). Výsledky výzkumů svědčí o skutečnosti, že puberta je období, kdy se sklon k agresivním projevům fixuje a stává se trvalým rysem osobnosti.

Ve vrstevnické partě získává jedinec novou, takzvanou sociální identitu. Ta je dána příslušností k této skupině. Vzhledem k tomu mají v této době pravidla prosazovaná partou prioritu před normami dospělých.

Tak se vytváří další specifická kategorie poruchového chování (dospívající například krade v partě nebo pro partu, protože krádež je podmínkou jeho přijetí nebo se chová v rámci party násilně a podobně). Zde už se nejedná jen o porušení nějakého zákazu, ale mnohdy o komplexní proměnu norem dospívajícího jedince, který se postupně stále více osamostatňuje a vydobude si postupně všechna práva dospělých (i když nemá zdaleka všechny jejich povinnosti). Mladistvý má pocit, že může všeho snadno a bez odkladu dosáhnout. Nechce se mu čekat, chce uspokojit všechny svoje potřeby neprodleně, bez ohledu na ostatní a pokud možno také bez vynaložení vlastního úsilí. Z takového postoje ovšem vyplývá celá řada nepříjemných důsledků, které nevyvolávají jenom aktuální problém, ale mohou negativně ovlivnit i budoucnost dospívajícího. Jde například o účast v podivných obchodech, pašování, podvodech, ale i násilnostech a rizikových zábavách. Vzhledem k tomu, že mladistvý vyžadují pro svoji potřebu hodně peněz a nemají trpělivost čekat, až si je vydělají, jsou leckdy ochotni překročit normy nejen sociální, ale i právní. To je jedna z hlavních příčin kriminálního chování.

8.2. Charakteristiky a příčiny poruchového chování

Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen, případně ani ochoten respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, eventuelně úrovni jeho rozumových schopností. Dispozice k poruchovému, respektive delikventnímu chování je multifaktoriální. Projevují se zde jak biologické předpoklady, tak i vliv mnoha sociálních faktorů. V případě poruchového chování jde tedy o sčítání faktorů rizikových. Mezi faktory zvyšující riziko rozvoje poruchového chování patří genetická dispozice k disharmonickému vývoji a agresivnímu způsobu reagování, porucha CNS, míra sociokulturní zanedbanosti, která souvisí s nižší kvalitou rodinného prostředí nebo s nepříznivým sociálním prostředím.

1. Dispozice k disharmonickému vývoji a agresivnímu způsobu reagování

Tato dispozice se projevuje především na úrovni temperamentu. Riziko zde tvoří dráždivost, impulsivita, snížený sklon k úzkostnému prožívání (tzn. snížené zábrany) a menší citlivost ke zpětné vazbě.

Zpravidla mívá podobné dispozice alespoň jeden z rodičů, proto je obtížné rozlišit dědičnou zátěž od psychosociální. Je zde riziko, že se takovýto rodič sám bude chovat problematicky, bude dítě vychovávat nevhodným způsobem a bude pro něj nepatřičným modelem chování.

2. Oslabení nebo porucha CNS

V tomto případě je nepříznivou zátěží emoční labilita, impulsivita a nižší schopnost sebeovládání. U těchto jedinců je snadnější vyprovokovat nevhodné reakce. Např. Jedinci trpící syndromem hyperaktivity na bázi lehké mozkové dysfunkce mají mnohem více potíží s chováním a častěji se dopouštějí trestné činnosti a častěji se dostávají do nápravného zařízení.

3. Nepříznivý vliv sociálního prostředí

Riziko představuje život v nevhodném a nepodnětném rodinném prostředí ve smyslu učení se nežádoucím způsobům chování. Může jít například o nápodobu poruchového chování nebo špatný normativní a hodnotový systém, který dítě přejímá. Negativní vliv mohou mít i jiné sociální skupiny. Nejčastěji jde o působení závadové party v pubertálním a adolescentním období.

Poruchy chování v dětském věku a dospívání

Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku, eventuálně na úrovni svých rozumových schopností.

Základní charakteristiky poruch chování a jejich příčiny

Obecně lze za poruchové označit takové chování dětí a dospívajících, které má nesledující znaky:

Chováním nerespektuje sociální normy platné v dané společnosti

- O poruchu jednání se nejedná, pokud jedinec není schopen pochopit význam hodnot a norem. Takový předpoklad nesplňují mentálně retardovaní, anebo lidé, kteří přicházejí z jiného sociokulturního prostředí, kde platí jiné normy
- O poruše chování lze mluvit jenom tehdy, pokud jedinec normy chápe, ale neakceptuje je nebo se jimi nedokáže řídit. Důvodem může být jiná hodnotová hierarchie, rozdílné osobní motivy nebo neschopnost ovládat svoje chování (z důvodů organického poškození mozku nebo následkem požití alkoholu nebo drog).

Nepřiměřené sociální chování se projeví neschopností udržovat přijatelné sociální vztahy. Závažnou překážkou je v tomto směru nedostatek empatie a egoismus, nadměrné zaměření na sebe a na uspokojování vlastních potřeb. Jedinci s poruchovým jednáním nechápou význam přizpůsobení standardnímu sociálnímu očekávání, tj. normě, pro uchování nezbytného pořádku. Sami velmi často nezažili citový vztah, který by jim poskytl potřebnou pozitivní zkušenost a rozvinul jejich empatické schopnosti. Nerespektují sociální normy, které regulují společenské soužití a zahrnují ohled k jiným lidským bytostem (zvířatům, životnímu prostředí apod.)

Za porušení normy nepocítují vinu. Jejich svědomí není dostatečně rozvinuto, ať už je příčina jejich handicapu jakákoliv.

Typickým způsobem reagování, který je spojen s porušováním práv ostatních, je **agresivita**.

Podle každodenních zpráv lze velice snadno usuzovat, že agrese a násilí se neustále rozrůstají do nekontrolovatelných rozměrů. Toto vědomí se šíří navzdory tomu, že každá epocha lidských dějin dosud byla poznamenána nějakými formami násilného jednání.

Hrozivý pojem „agresivita“ pochází z latinského slova *agresi*: přistoupit, přiblížit, útočit, dosáhnout něčeho prostřednictvím násilí. J.Vymětal (1994) vymezuje agresivitu jako „*poměrně stálou individuální dispozici nebo charakteristiku skupiny, projevující se v častosti, síle a způsobu útočného jednání. Agresivita přitom může být vyjádřena symbolicky, alegoricky, může být latentní, nebo manifestní navenek. Může se projevovat slovem, akcí nebo brachiálně.*“

8.3. Charakteristika poruch chování v dětském věku

Poruchy chování v dětském věku lze formálně rozdělit na *neagresivní* porušování sociálních norem (lži útky a toulání) a *agresivní* poruchy chování (šikanu, vandalismus, přepadávání apod). Agresivní chování porušuje a omezuje práva ostatních, a proto je lze považovat za závažnější. Mezi oběma typy není přesná hranice, mohou se různým způsobem kombinovat.

Lhaní

Lhaní je způsobem úniku z osobně nepříjemné situace, kterou dítě nedovede vyřešit jinak.

- *pravá lež* --) je charakteristická úmyslem a vědomím nepravdivosti. Dítě dobře ví, že nemluví pravdu
- *bájeví lhavost* --) uspokojuje alespoň na symbolické úrovni ty potřeby, které ve skutečnosti uspokojeny nejsou. V tomto případě se o poruchu chování nejedná.

Při hodnocení dětských lží je významná frekvence, tj. Jak často dítě lže a zejména účel, který dítě ke lhaní přivedl.

Útky a toulání

Útek lze interpretovat jako určitou variantu únikového jednání. Dítě řeší svůj problém útkem z prostředí, které se mu jeví ohrožující nebo jinak nepřijatelné.

Existují různé formy úteků, které mají nejen odlišný projev, ale i odlišnou motivaci:

- *reaktivní, impulzivní útky* --) jsou zkratkovou reakcí na nezvládnutou situaci doma nebo ve škole. Jejich smyslem může být potřeba úniku třeba před trestem. Útek je signálem zoufalství nebo varováním. Dítě se však zpravidla chce domů vrátit a takto motivovaný útek může být ojedinělý a po vyřešení problému se již neopakuje.
- *chronické útky* --) bývají plánované a připravované a vyplývají obyčejně z dlouhodobých problémů. S těmito útky se setkáváme u dětí z narušených a nefunkčních rodin, kde dítě nemá žádné zázemí. Jsou reakcí na pocit omezení svobody či odtržení od prostředí, jež pro dítě představuje zázemí.

- **toulání --)** je charakteristické dlouhotrvajícím opuštěním domova, které většinou navazuje na útky. Je výrazem nedostatečné citové vazby k lidem a k zázemí, které je natolik dysfunkční, že na něm dítěti nezáleží, nebo je dokonce odmítá.. Dítě se může toulat samo nebo v partě. Toulaví jedinci mohou prostituovat nebo bývají zneužíváni. Je zde i zvýšená pravděpodobnost, že mohou začít zneužívat drogy nebo alkohol.

Krádeže

Jsou charakteristické záměrností jednání. V případě krádeže jde o formu omezení vlastnického práva jiného člověka nebo společnosti. Může být spojena i s projevy násilí – loupež, přepadení.

Cíl krádeže je motivace, která k jednání vedla:

- **dítě krade pro sebe --)** zde je základem nežádoucí aktivity získat něco, čeho nelze dosáhnout jiným, sociálně přijatelnějším způsobem
- **dítě krade pro druhé --)** příčinou takových krádeží bývá neuspokojená potřeba být akceptován a dosáhnout mezi vrstevníky vyšší prestiže. Tímto způsobem získává kamarády dítě, které je pro ostatní neatraktivní, neosvojilo si potřebné sociální dovednosti a přijatelnější způsob neovládá.
- **dítě či mladistvý krade pro partu --)** zde jsou krádeže buď výrazem snahy udržet si svou pozici v partě, nebo souvisí se sociálními normami party. Odmítnutí účasti na krádeži by bylo hodnoceno jako přestupek a potrestání.

8.4. Agresivní poruchy chování

Porušování sociálních norem je u agresivního chování spojeno s násilným omezováním základních práv ostatních. Agresivní jednání lze obvykle interpretovat jako prostředek k uspokojení potřeby.

Šikana

Je to násilné ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit. Šikana je závažnou agresivní poruchou chování nejenom dětského věku. Šikana je projevem zneužití moci, kterou jedinec svým postavením získal.

8.5. Charakter výchovných problémů

Výchovné problémy charakterizujeme jako potíže s adaptabilitou v oblasti sociálního chování. Porušení společenských pravidel je často označováno jako asociální, disociální nebo antisociální chování.

8.5.1. Asociální chování – je chování nespolečenské, které neodpovídá mravním normám dané společnosti, nedosahuje však ještě úrovně ničení společenských hodnot jako u chování antisociálního.

8.5.2. Disociální chování je zvláštní subtyp antisociálního chování. Jeho nositel jedná protispolečensky na straně jedné, ale na druhé straně jsou jeho sociální vztahy v úzké závadové či kriminální skupině nesený v duchu přísného dodržování jasně stanovených skupinových norem, pravidel a zvyklostí.

8.5.3. Antisociální chování je uvědomované protispolečenské chování kriminálního charakteru. Protispolečenské chování zahrnuje veškeré protispolečenské jednání dané trestním řádem a společností.

9. Společnost, výchova a vychovatelé

Učitelé a vychovatelé se nalézají v obtížné situaci, když mají v každodenním provozu udržet na zřeteli lidský smysl výchovy. Na jedné straně je tlak tradice nutí k uchování zbytků autority, kterou disponovali velcí vychovatelé minulosti. Na straně druhé si uvědomují, že celkové změny společenského klimatu rozhodně nepřispívají k posílení pozic výchovy a vzdělávání ve společnosti, což se promítá nejen do jejich vztahů s veřejností, ale i do každodenní práce s žáky. Mnohé z toho, co určuje náplň a orientaci v dnešní politice, tj. ve společné péči všech o blaho lidského společenství, podlamuje jejich možnosti. Je svým způsobem paradoxní, ale nikoliv nepochopitelné, že právě ve vyspělých zemích se již po desetiletí hovoří o krizi výchovy. A je třeba podtrhnout, že tato řeč má smysl jen tehdy, když připustíme, že *otřesení výchovných tradic je jedním z momentů velkého zlomu v sebepochopení západního lidstva.*

Většina vzdělaných lidí pocítuje nejen stále větší obavy a nevolnost z jednostranného zveličování ekonomických zájmů a podceňování ostatních kulturních dimenzí a zájmů obyvatel, ale i úpadku morálky a postupné, leč neúprosně se šířící ztráty pocitu životního zakotvení. Pocity vykořeněnosti jsou často popisovány pod titulem ztráty životní hodnotové orientace. To zcela jistě není příliš přesné, neboť jde spíše o to, že vývoj evropské filosofie a vědy dávno dospěl k povážlivému oddálení světa poznání od světa hodnot. A toto oddělení vnímáme jako bolestné oslabování celosti a věrohodnosti našeho vlastního žití.

Klíčovým problémem učitelů a vychovatelů je, že se znovu a znovu ptáme jak naplnit aspirace vyplývající z poslání těchto podivuhodných profesí, dotýkajících se ve svém působení duchovních otázek života a smrti. Pro dobrého učitele může být zdrojem radosti, když žák dojde dál než on, ale přitom si jej stále váží jako svého učitele. V současné době většina pedagogů a vychovatelů bytostně pocítuje, že nadešel čas přejít od didakticko-naukových problémů k otázkám výchovy a motivace k sebevýchově.

Pozornost, která je dnes věnována nárůstu sociálně patologických jevů a snaha přimět školy k jejich prevenci, ale i k nápravě v reedukačních procesech, nemusí být zdaleka svědectvím o tom, že stav společnosti je den ode dne katastrofálnější a beznadějnější.

Spíše se zdá, že obrovský zájem o sociálně patologické jevy (násilí, agresivitu, závislosti, kriminalitu, sebevraždnost apod.) je nesen obecnou snahou o stálé rozšiřování možností a hranic sociální kontroly.

Lze důvodně předpokládat, že čím vyšší bude nejistota veřejnosti a její znepokojení nad deviantním chováním, tím větší tlak bude vyvíjen i na učitele jako na významný článek v kultivaci možností každého jedince. Společenská objednávka nutí učitele a vychovatele již dnes obracet pozornost k možnostem včasné prevence a nápravy všude tam, kde se rýsuje nebezpečí nežádoucího vývoje žáků. To ovšem předpokládá nejen zvládnutí poznatkové základny řady oborů, které jsou schopny něco významného ke genesi sociálně nežádoucích jevů říci, ale i v práci na sobě samém. Zcela jistě platí, že náprava četných sociálně patologických jevů má svou vlastní pedagogickou relevanci a naléhavost.

Cestu vedoucí k osvojování mravních norem a k utváření hodnotových vzorců a způsobů jednání nazýváme výchovou.

Výchova má socializační ráz v tom smyslu, že umožňuje jedinci vrůst do společné sdílené kultury tak, že si osvojí normy, pravidla, role a požadované vzorce jednání.

Základní postupy vychovatelů jsou vcelku evidentní: Usilují o to, aby nejen vstípily řadu vědomostí, ale i o to, aby řadu aktivit zautomatizovaly a proměnily je v samozřejmé činnosti a návyky. Výchova přitom do značné míry idealizuje skutečnost, protože zároveň učí dítě pojmovým schémátům, v nichž si bude jednou, až dospěje, vykládat svět. Školská výchova také udržuje a předává soubory ctností a směřuje k tomu, aby dítě bylo schopno žít podle přijatelných mravních vzorů.

Dospívání, dozrávání a formativní působení, v jejichž průběhu se výchova převrací v sebevýchovu, otevírá rovněž porozumění k dosažené míře svobody. Ta je vyměřitelná pro jednotlivce i celé společenství podle toho, jak obtížné překážky již dokáží zdolávat, jakou námahu podstoupí a vydrží, aby bylo dosaženo nejen nejvyšších možností života, ale bylo možné je i udržet. Naplnění životních aspirací bývá lehce promarňováno všude tam, kde se každý jen žene za zážitky a prožitky sebe sama – a chce za ně zaplatit co nejmenší cenu. Mnozí mladí lidé si ještě nejsou schopni uvědomit, co je paradoxem svobody. A sice, že její cena netkví v tom, čeho jako nezávislí jedinci v životě dosáhneme, ale co je nutno za ni zaplatit.

9.1. Vliv mediálního násilí na psychosociální vývoj nezralých jedinců

Děti prožívající hodiny před televizní obrazovkou mají obdobné charakteristiky jako tzv. "počítačovní narkomani" a všeobecně jako jedinci se závislostmi (ať již jsou to hrací automaty, jídlo nebo drogy). Vyhasínají všechny emoční vztahy, objevují se prudké konflikty s rodiči pro naprosté neplnění jak školních, tak mimoškolních povinností. Zhoršuje se prospěch ve škole, dochází k morálně emočnímu otupění. Vytváří se skupina zhlouplých, nemotivovaných, neetických mladých lidí s podivnou hierarchií hodnot. U této skupiny na rozdíl třeba od delikventů je jasné, že zevní vlivy hrají největší roli.

Pro každého však, kdo by se mohl cítit odpovědným za výchovu, bývá svým způsobem úlevné, když může obvinít masové sdělovací prostředky z šíření agresivity a násilí. Rodiče i učitelé jsou často bezradní v otázce, jak vést a vychovávat mládež k pokojnému a vstřícnému jednání, k mírnosti a lidské solidaritě. Je také pravdou, že expozice ničivé hrubosti a násilné brutality na obrazovce dosáhla neuvěřitelných rozměrů. Ale zdá se, že problém je daleko složitější. A je otázkou, jak vlastně sdělovací prostředky ovlivňují, u jiného naopak, zdá se, napomáhají zvyšovat agresivitu.

Rozhlas a televize jsou vynálezy dvacátého století, které se prosadily s neobyčejnou rychlostí a dramaticky ovlivňují vědomí milionů diváků. Jako komunikační prostředky s obrovským dopadem utvářejí a přetvářejí charakter národních kultur, pozměňují způsoby cítění, prožívání a myšlení.

Televize otupuje jazykový vkus, neboť lidé si navykají reagovat více na obrazy. Dnešní zprávy podávané v televizní „řeči“ obsahují znepokojivé minimum jazykových informací, které jsou nahrazovány přátelskými a žoviálními výstupy televizních reportérů, snažících se divákům vsugerovat, že byt' tvoří sedmou velmoc, jsou ve skutečnosti jedna velká přátelská rodina.

Kazuistická studie pacienta, léčeného v Psychiatrické klinice Fakultní nemocnice v Bratislavě, popisuje případ třináctiletého chlapce, který v noci, po sledování napínavého televizního filmu a pod vlivem následného děsivého snu, zabil vlastní matku sekáčkem na maso. Chlapec z rozvedeného manželství žil s matkou u jejích rodičů. Byl nenápadný, tichý, vždy se dobře učil. Nebyly s ním problémy. A svůj drastický čin spáchal ve stavu, kdy chtěl od matky odehnat strašidlo sklánějící se nad její postelí.

Pro zajímavost, učitelky mateřských škol pamatují, jak se ze dne na den proměnily třídy v bitevní arénu poté, co byl v televizi uveden americký seriál Želvy Ninja. Takové skutečnosti jasně svědčí pro možnost prosté nápodoby násilného jednání na obrazovce. A to zvláště u předškolních dětí, které nemají vytvořeny dostatečné normy sociálního jednání. Kriminálníisté také vědí, že filmy přinášejí návody k trestné činnosti, která se vzápětí objeví v policejních raportech. A to i filmy vysoce hodnotné. Ale pouhá nápodoba může fungovat jen u toho, kdo je již k násilnému jednání predisponován předchozím vývojem a výchovou. Obecně vzato, každý člověk v sobě nese určité sklony k agresivitě. Ale jde o to, zda si dokáže vytvořit dostatek zábran proti jejímu zneužívání a k antisociálnímu jednání.

9.2. Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky Čj.: 14514/2000-51 vyplývá z „Koncepte prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Mezi sociálně patologické jevy u dětí a mládeže pro potřeby tohoto pokynu byla zařazena široká škála výchovných problémů, výchovných poruch a poruch chování, a to včetně zneužívání návykových látek. Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže představuje aktivity ve všech oblastech prevence:

- drogových závislostí, alkoholismu a kouření
- kriminality a delikvence
- virtuálních drog (počítače, televize, video)
- patologického hráčství
- záškoláctví
- šikanování, vandalismu aj. forem násilného chování
- xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu

10. Hlavní aktivity škol a školských zařízení

Mezi hlavní aktivity škol a školských zařízení patří:

- odpovědnost za systematické vzdělávání školních metodiků prevence a dalších pedagogických pracovníků v metodikách preventivní výchovy, v netradičních technikách pedagogické preventivní práce s dětmi a mládeží (interaktivní techniky, nácviky praktických psychologických a sociálně psychologických dovedností, techniky rozvíjení osobnosti, metody vytváření pozitivních vztahů mezi žáky aj.) a v řešení problémových situacích s výskytem sociálně patologických jevů
- systémové zavádění etické a právní výchovy, výchovy ke zdravému životnímu stylu aj. oblastí preventivní výchovy do výuky jednotlivých předmětů, ve kterých ji lze uplatnit
- vytváření podmínek pro smysluplné využití volného času dětí a mládeže
- spolupráce s rodiči a osvětová činnost pro rodiče v oblasti zdravého životního stylu a v oblasti prevence problémů ve vývoji a výchově dětí a mládeže
- průběžné sledování konkrétních podmínek a situace ve škole nebo školském zařízení z hlediska rizik výskytu sociálně patologických jevů a uplatňování různých forem a metod umožňujících včasné zachycení ohrožených dětí a mladistvých
- diferencované uplatňování preventivních aktivit a programů speciálně zaměřených na jednotlivé rizikové skupiny dětí a mládeže
- poskytování poradenských služeb školního metodika prevence a výchovného poradce žákům a jejich rodičům a zajišťování poradenských služeb specializovaných poradenských a preventivních zařízení pro žáky, rodiče a učitele

Tento minimální program je pravidelně jednou ročně vyhodnocován. Sledována je celková účinnost minimálního preventivního programu i jeho průběh.

10.1. Instituce v systému prevence

Do systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy patří jednotlivé instituce a organizace veřejné správy a další subjekty. Jde především o :

- **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a jeho vybrané přímo řízené organizace**
- **Odbor školství, mládeže a tělovýchovy na krajských úřadech** (s platností od 1.1.2001)
- **Základní, střední a speciální školy**
- **Školní družiny, školní kluby, domovy mládeže**
- **Střediska pro volný čas dětí a mládeže**
- **Pedagogicko-psychologické poradny a střediska výchovné péče**
- **Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy**

Návrh věcného záměru zákona o úpravě některých otázek týkajících se dětí a mládeže a o změně některých zákonů (zákon o mladé generaci)

Zpracovaný přehled předpisů dokládá legislativní ošetření problematiky mladé generace v České republice. Jsou zde uvedeny na úrovni zákonů, vyhlášek a nařízení vlády předpisy, které podchycují následující obsahové oblasti:

1. Předpisy obecného charakteru (ústavní zákony, kodexy a další normy obecného charakteru)
2. Základní práva dětí a mládeže
3. Veřejná správa a participace mládeže
4. Výchova a vzdělávání
5. Sdružování a podmínky pro ně
6. Volný čas dětí a mládeže
7. Negativní jevy a jejich prevence, sankce a soudnictví
8. Zaměstnanost

10.2. Prevence juvenilní kriminality a možnosti pomoci delikventní mládeži

V České republice existuje a dále vzniká celá řada institucí, zařízení a organizací, které se z nejrůznějších stran zabývají kriminálně rizikovými skupinami dětí a mládeže.

Ve státní správě působí například sociální pracovníci oddělení sociálně právní ochrany dětí, kurátoři pro mládež, vznikl nový institut sociálních asistentů – terénních pracovníků působících mezi rizikovou mládeží, probační pracovníci, protidrogoví koordinátoři školských úřadů, krajů, manažerů pro prevenci kriminality, poradny pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy, pedagogicko-psychologické poradny. Úřady práce poskytují speciální pomoc mladistvým nezaměstnaným a obtížně zaměstnatelným občanům. Stovky terénních sociálních pracovníků pracují při městských a magistrátních úřadech. V Policii ČR je na všech úrovních – okresních, krajských a celostátních síť specialistů na odhalování trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži, extremismu a drog.

Mimo systém státní správy a samosprávy působí nevládní a charitativní organizace, které s rizikovými skupinami dětí a mladistvých pracují. Většina těchto organizací je dotována ze státního rozpočtu.

Ačkoliv počet těchto institucí a státní výdaje na jejich rozvoj rostou, neroste úměrně k vynakládaným prostředkům její úspěšnost a efektivita. To lze doložit nepříznivými trendy, které dokumentují statistiky trestné činnosti, přestupků, nejrůznějších druhů závislosti a dalších sociálně negativních jevů.

To jsou důvody, proč bylo potřebné v dnešní době žádoucí iniciovat pilotní projekty, jejichž cílem by bylo propojení všech institucí působících na poli sociální prevence a sociální rehabilitace ve fungující systém, jehož efektivitu lze měřit a hodnotit. Po ověření projektu by měla být zvážena jeho institucionalizace v meziresortním systému péče o delikventní a predelikventní mládež. (Tento projekt je využíván v Ostravě – centrum včasné intervence)

Mezi cílovou skupinu klientů patří děti do 15 let, které se dopustily činu jinak trestného, mladiství, kteří se dopustili trestného činu a děti a mladiství se závažnými výchovnými problémy (problematika závislosti, záškoláctví, útěky z domova, z výchovných ústavů, tuláctví, šikana, projevy extremismu apod.)

Obecným cílem projektu je nutné detekovat hluchá místa současného systému péče o delikventní mládež, která mají vliv na narůstání negativních jevů mezi mládeží a propad konkrétního klienta mimo existující systém.

Specifickým cílem je vytvoření uceleného systému efektivní péče o delikventní mládež zaměřeného na:

- včasnou sociální pomoc mládeži s delikventním chováním a odklon jedince od případné kriminální kariéry, jehož podmínkou je aktivní zapojení dětského a mladistvého klienta a jeho rodiny do tvorby sociálně nápravného programu, který povede k pozitivním změnám v jejich životě tak, aby dítě nebylo ojedinělým excesem dlouhodobě stigmatizováno
- objasnění důvodů, které vedly klienta k delikventnímu jednání, řešení konfliktních stavů způsobených delikventním chováním dětí a mladistvých a restituce oběti takového jednání
- vytváření podmínek pro efektivní naplňování sociálně nápravného programu, tj. koordinace a propojení subjektů pracujících s rizikovou mládeží
- zvýšení profesních znalostí a dovedností pracovníků v oblasti péče o rizikovou mládež
- přípravu hodnotových podkladů pro rozhodnutí soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí
- vytvoření komunikačního systému mezi participující subjekty a jednotlivými členy týmu
- soustředění komplexních informací o formách, četnosti a místě výskytu delikventního chování pro plánování preventivních aktivit a potřebných sociálních služeb na lokální úrovni
- zvýšení bezpečnosti komunity a prevence sociálně negativních jevů
- zvýšení efektivity personálních, materiálních a finančních zdrojů

Orgán sociálně právní ochrany dětí, respektive místně příslušná pracoviště jednotlivých místních částí pracují s klientem. Činnost kurátora pro mládež nebo terénního sociálního pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí je upravena zákonem ČNR 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení § 26 a §48 zákona o rodině.

Orgán sociálně.právní ochrany dětí postupuje podle zákonných norem a „Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky“.

10.2.1. Místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí vykonává:

- převezme záznam o zjištěném skutku a pachateli
- zaeviduje klienta do Om spisu, respektive do oddělené části
- vyzve dítě a jeho zákonné zástupce k návštěvě orgánu sociálně.-právní ochrany dětí, kde je veden pohovor
- navštíví dítě a jeho zákonné zástupce v prostředí, kde žijí (bydliště, škola, pracoviště apod.) a na základě zjištěných skutečností navrhuje ve spolupráci s klienty opatření směřující k odstranění negativních vlivů na výchovu dítěte
- poskytuje nebo zprostředkuje výchovnou, poradenskou a psychoterapeutickou péči
- podává podnět místně příslušnému správnímu orgánu (přestupkové komisi) k zahájení přestupkového řízení
- podává podnět Policii ČR ke stíhání zákonných zástupců nebo jiných osob zodpovědných za výchovu dítěte – dle §217 trestního zákona - ohrožování mravní výchovy
- podává návrh k soudu o umístění dítěte do náhradní výchovy (soudní dohled, předběžné opatření, pěstounská péče, ústavní a ochranná výchova)
- pečuje o to, aby děti, které byly propuštěny z ústavní nebo ochranné výchovy nebo mladiství, kteří byli propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody, byli přijati do škol nebo zařazeni do vhodné přípravy nebo do pracovního poměru, popřípadě, aby byli vhodně ubytováni (zde jsou problémy – nezaměstnanost, mladiství většinou nejsou vyučeni, není o ně ze strany zaměstnavatelů zájem)
- účastní se trestního řízení proti mladistvým
- zjišťuje pro orgány činné v trestním řízení poměry mladistvého
- účastní se hlavního líčení a veřejného zasedání
- má právo činit návrhy a dávat vyslychaným otázky

- slovo k závěrečné řeči mu přísluší po mladistvém
- může podat i proti vůli mladistvého opravný prostředek v jeho prospěch
- podává soudu zprávy o skutečnostech potřebných pro rozhodování o výchově a výživě dětí
- spolupracuje s ústavy pro výkon vazby a věznicemi pro mladistvé, se zařízeními, v nichž se vykonává ústavní či ochranná výchova
- spolupracuje se školami, školskými a zdravotnickými zařízeními, občanskými sdruženími, církvemi, charitativními a jinými organizacemi.

Sankce vyplývající ze zákona o rodině (§43):

- napomenutí dítěte nebo jeho rodičů a osob, které narušují jeho řádnou výchovu
- stanoví a provádí nad nezletilým dohled za součinnosti školy a občanských sdružení – v místě bydliště, ve škole nebo na pracovišti
- uloží a kontroluje omezení nezletilému, která brání škodlivým vlivům na jeho výchovu

Postup školských zařízení upravuje věstník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, ročník 54, sešit 10, 1998 – část oznamovací: Informace o spolupráci škol a předškolních zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané.

10.3. Poradenské aktivity ve školství, školní poradenství

Pro poradenské aktivity ve školství se užívá řada v podstatě zástupných pojmů – výchovné poradenství, edukačně výchovné poradenství, pedagogicko-psychologické poradenství aj. tento poradenský systém tvoří:

- výchovní poradci
- školní psychologové a školní speciální pedagogové
- pedagogicko-psychologické poradny
- speciálně pedagogická centra
- střediska výchovné péče

10.3.1. Pedagogicko - psychologické poradny

Pedagogicko - psychologické poradny bezesporu jsou mezi veřejností nejznámějším typem poradenského zařízení zaměřeného na problematiku výchovy a vzdělávání dětí a mládeže. V poradně se klientům věnují psycholog, speciální pedagog, logopéd a sociální pracovník. O konzultaci resp. vyšetření v PPP mohou požádat rodiče nebo zákonní zástupci dítěte, sám mladistvý (starší 15-ti let), může je doporučit či o něj požádat příslušný pedagog (nejčastěji výchovný poradce, ředitel školy, eventuálně třídní učitel nebo učitelka mateřské školy a ošetřující lékař.

Musíme si uvědomit, že mezi rodičovskou veřejností stále existují ohledně vyšetření v poradně různé předsudky a obavy. Je proto nutné vytvářet klima vzájemné důvěry a rodiče informovat o tom, co může jejich dítě v poradně očekávat.

V PPP se setkáváme s řadou problematik. Patří sem:

- vyšetření školní zralosti, posouzení vhodnosti případného odkladu školní docházky
- diagnostikování a reedukace specifických vývojových poruch učení a případný návrh na zařazení dítěte do specializované třídy
- poruchy vývoje osobnosti
- poruchy chování (konflikty, záškoláctví, kriminalita, toxikomanie apod)
- řešení komplexní problematiky školního neprospěchu, poradenství v oblasti volby povolání nebo volby typu školy v návaznosti na prospěch, schopností, dovedností a zdravotního stavu dítěte

10.3.2. Střediska výchovné péče pro děti a mládež

V našem okrese pracuje rovněž toto středisko pod názvem „Dyáda“. Středisko poskytuje poradenskou péči a pomoc dětem, mladistvým i jejich rodičům, učitelům a vychovatelům. Usilují o podchycení dětí a mládeže ve stadiu prvních signálů možných poruch chování - věnují se dětem z asociálních rodin, závislým na hracích automatech, alkoholu a drogách. Cílem je systematickou péčí předcházet závažnějším problémům jako jsou například: kriminalita dětí a mládeže, toxikomanie a prostituce. Pokud je pomoc střediska dostatečně efektivní, dojde u mnoha klientů k nápravě nebo zmírnění poruchy chování a předejde se tak jejich umístění do diagnostického ústavu či výchovného ústavu. Velká pozornost je také věnována klientům propuštěným z ústavní výchovy, psychiatrické léčebny a podobně.

10.4. Klíčové pojmy prevence kriminality dětí a mládeže

- je tedy komplex opatření sociální a situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností. Tyto preventivní aktivity se uskutečňují v rámci celostátním, regionálním a místním a v každém tomto případě na úrovni primární, sekundární a terciární.

10.4.1. Primární prevence

- je zaměřena na celou populaci, dospělé i děti. Cílem primární prevence je snížení pravděpodobnosti výskytu a vzniku negativních jevů

10.4.2. Sekundární prevence

- se zaměřuje na konkrétní rizikové skupiny. Cílem sekundární prevence je vyhledávat rizikové skupiny obyvatelstva (rizikovní dospělí a rizikové děti) a rizikové životní situace. Okolnosti ovlivňující riziko poškození dítěte vycházejí buď z dítěte samého, z jeho rodiny, ze školy nebo ze skupiny dětí.

10.4.3. Terciární prevence

- představuje resocializační opatření zaměřující se na ty, kteří například spáchali trestný čin, na lokalitě, které byly kriminalitou zasaženy a na osoby, které se již staly oběťmi trestných činů.

10.4.4. Sociální prevence

- představuje aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace jedince a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní trestné činnosti.

10.4.5. *Situační prevence*

- staví na zkušenosti, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností. Prostřednictvím opatření organizační, režimové, fyzické a technické ochrany se snaží situační kriminogenní podmínky minimalizovat.

V oblasti podpory volnočasových aktivit mládeže jsou finančně podpořeny volnočasové aktivity dětí a mládeže s důrazem na práci s rizikovými skupinami. Změny po roce 1989 v sociální oblasti i nové přístupy v sociální práci se promítly do nových požadavků na vzdělávání a odbornou kvalifikaci sociálních pracovníků.

Nejnápadnějším charakteristickým rysem moderní prevence je právě její lokální zakotvení i variabilita preventivních aktivit co nejplněji odpovídající daným podmínkám a možnostem toho kterého místa. Prudká dynamika organizace v posledních desetiletích způsobila, že na rozdíl od minulosti se kriminalita stala téměř výlučně problémem měst. Souvisí tu s celou řadou dalších sociálních problémů, které se ve městech začaly nebezpečně kumulovat a jež vyžadují energické a pokud možno komplexní řešení. Kumulace kriminality s ostatními sociálními problémy je zvláště patrná v některých velkoměstech, popřípadě v jejich zanedbaných částech, kde se soustřeďuje sociálně a kriminálně rizikové skupiny. Hovoří se tu o ghetoizaci jako o závažném kriminogenním faktoru, o tzv. nebezpečných zónách, odkud se šíří kriminální vzorce chování. Preventivní úsilí se často upíná právě k těmto místům. Lokální charakter prevence a snaha docílit co největšího stupně konkrétnosti, působí, že těžiště preventivních aktivit je přenášeno nejen do jednotlivých čtvrtí, ale i do jednotlivých ulic, bloků a sídlišť všude tam, kde je kriminalita a strach z ní problémem. Hlavní zásada, z níž vychází lokální prevence, spočívá v tom, že prevenci nelze pouze pro lidi dělat, ale že je nutno dělat jí s lidmi.

11. Trestná činnost mládeže

Struktura trestné činnosti mládeže doznala v posledních letech významných změn a to zejména v posunu ke kvalifikovaným a závažnějším formám páchaní. Struktura trestné činnosti dětí a mládeže, samotný způsob páchaní jsou ovlivňovány vývojovými prvky osobnosti, existencí kriminogenních faktorů, schopností mladého člověka negativní jevy rozpoznat a eliminovat. Některé jevy jsou pro mladého člověka na rozdíl od dospělého nepřekonatelné, podřizuje se jim a ve spojení s vhodnými podmínkami vedou ke spáchání různých kriminálních deliktů.

Struktura trestné činnosti dětí a mládeže je do určité míry odlišná od trestné činnosti dospělých. Tyto odlišnosti jsou dány převážně věkem mládeže a dalšími již uvedenými kriminogenními faktory. Zvláštnosti způsobu páchaní trestné činnosti mládeže lze charakterizovat takto:

- výběr předmětu útoku je určován rozdílným hodnotovým systémem mládeže
- trestná činnost je obvykle páchána skupinově s nízkou úrovní organizace,
- obvykle schází příprava ke spáchání trestné činnosti, pokud je trestná činnost připravována, úroveň přípravy je povrchní, nedokonalá,
- chování mladistvých delikventů se vyznačuje neúměrnou brutalitou, projevující se např. zbytečnou devastací okolí a předmětů,
- nevýhoda mladistvého pachatele spočívající v nedostatku věku, fyzické síly apod. je nahrazován neúměrnými prostředky k překonání překážky a cíle,
- kriminální delikty jsou často páhány pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek, které posilují odvahu i agresivitu,
- při recidivě trestné činnosti mladiství pachatelé volí stejný způsob spáchání a své konání z předchozí trestné činnosti opakují. Vzniká tak charakteristický soubor opakovaných konání.
- alibi si zajišťují u svých kamarádů, nebo v partě, obvykle však až po spáchání trestné činnosti,
- o připravované trestné činnosti se obvykle svěřují svým kamarádům nebo členům party,

- obvykle schází snaha utajovat spáchání trestného činu,
- předmětem zájmu jsou obvykle předměty, které momentálně potřebují,
- rozhodování a jednání je spíše emotivní než racionální, apod.

11.1. Charakteristika trestné činnosti dětí a mládeže

Početně nejvýznamnější skupinu tvoří mladiství pachatelé, kteří se dopouštějí **majetkové trestné činnosti**, především trestného činu krádeže podle § 247 tr.zák. Majetková trestná činnost páchaná mladistvými se zásadně neodlišuje od stejné trestné činnosti páchané dospělými pachateli. Jde zejména o *vloupání do automobilů, restaurací, prodejen, domů, chat, garáží, kanceláří* apod. V objektech jsou odcizovány různé předměty, peníze, potraviny, jízdní kola, alkohol, cigarety apod. S majetkovou trestnou činností je bezprostředně spojeno páchání i trestných činů *porušování domovní svobody* podle § 238 tr.zák. a *poškození cizí věci* podle § 257 tr.zák.

Další výraznou skupinou trestných činů páchaných mladistvými pachateli jsou trestné činy jejichž charakteristickým prvkem je násilí a které jsou namířeny proti životu a zdraví osob nebo svobodě a lidské důstojnosti. Sem patří především trestné činy *ubližení na zdraví* podle § 221 a § 222 tr.zák., *loupež* podle § 234 tr.zák., *vydírání* podle § 235 tr.zák., ale i *výtržnictví* podle § 202 tr.zák., *omezování osobní svobody* podle § 231 tr.zák., a *pohlavní zneužívání* podle § 242 tr.zákona.

U trestných činů obecně nebezpečných se jedná především o trestné činy, které souvisí s *nedovolenou výrobou a držením omamných a psychotropních látek a jedů* a s jejich šířením (§§ 187 a 188a tr.zák.), u trestných činů hrubě narušujících občanské soužití pak jde o trestné činy, jimiž pachatelé útočí na některý národ, jeho jazyk nebo některou rasu nebo vyznání (§§ 196 až 198a tr.zák.), k nimž lze přiřadit trestné činy *proti lidskosti* (§§ 260 a 261 tr.zák.).

U pachatelů věkové hranice **do 15 let** je shodné, že nejfrekventovanějšími trestnými činy jsou trestný čin *krádeže* podle § 247 tr.zák., *poškození cizí věci* podle § 257 tr.zák., *porušování domovní svobody* podle § 238 tr.zák., následují pak trestné činy *ubližení na zdraví* podle § 221 tr.zák., a tr.čin *vydírání* podle § 235 tr.zák., tr. čin *výtržnictví* podle § 202 tr.zák., *loupeže* podle § 234 tr.zák., a trestný čin *pohlavního zneužívání* podle § 242 tr.zák.

Obecně lze tvrdit, že trestná činnost mládeže a nedospělců se vyskytuje především ve velkých městských aglomeracích, kde s ohledem na velký počet obyvatel a tím i určitou míru anonymity jsou vhodnější podmínky pro páčání trestné činnosti. Ve vesnických lokalitách se trestná činnost těchto věkových kategorií vyskytuje podstatně méně. Pro motivaci trestné činnosti nedospělců je charakteristické, že v mnoha případech se jedná o důsledek jejich nezralosti, když ani oni samotní nejsou schopni náležitě vysvětlit pohnutku svého jednání. U mladistvých pachatelů jako příčinu páčání trestné činnosti lze vysledovat mimo jiné i tzv. konzumní způsob života. Jako druhořadý motiv se již vyskytuje touha vyrovnat se svým vrstevníkům, zejména kamarádům z finančně saturovanějších rodin. K tomu všemu přistupují také jevy, jako je nedostatek odpovědnosti, neúcta k hodnotám vůbec a majetku zvláště, nechť dodržovat normy upravující život ve společnosti, touha po nezávislosti, odpor ke konformitě společnosti a další. Závažný dopad mají projevy predelikventních znaků v chování nedospělců a mladistvých, jakými jsou absence ve škole, toulání a útoky z domova.

Pokud jde o násilnou trestnou činnost, ta je zpravidla charakterizována projevem neúcty k životu a zdraví. Častou motivací je potřeba či snaha demonstrovat sílu, zvýraznit se a imponovat u svých vrstevníků a získat jejich uznání, obdiv, ale vytvořit si i určité vůdčí postavení v partě. Stále častěji se vyskytuje trestný čin loupeže. Jde převážně o útoky namířené vůči starším lidem, ale i dětem. Pokud jsou předmětem útoku dospělí, jde o trestnou činnost skupiny pachatelů, nebo i nedospělců. Vyskytují se i případy loupežných přepadení za použití zbraní, nebo jejich atrap.

Pokud jde o trestnou činnost spáchanou z rasových pohnutek, spojují se zde faktory jak násilného, tak i výtržnického charakteru s vlivem rasově zaměřené ideologie, vyznávané zejména příslušníky hnutí skinheads, který mladým lidem do značné míry imponuje svou nezávislostí, volností myšlenek, organizovaností, svým odporem k uznávaným hodnotám, k nonkonformitě, ale i činy, které páčají příznivci hnutí skinheads. Nemalou roli sehrává i proti romské klima, typické pro českou společnost v místech s větší koncentrací romského obyvatelstva,

Motivací při páčání trestných činů drogového charakteru je ponejvíce touha po dosud nepoznaných prožitcích, snaha imponovat v okruhu známých a vyzkoušet něco, o čem se široce hovoří.

Sexuálně zaměřené trestné činy jsou páčány mladistvými zejména pod vlivem alkoholu a jsou zaměřeny na dívky a chlapce ve věku kolem 15 let, ale i mladší. Častým motivem je projev vzájemně citové náklonnosti mezi chlapcem a dívkou, při kterém jsou stírány věkové rozdíly, zejména pokud jde o věk nižší než 15 let. (viz příloha)

11.2. Zvláštnosti juvenilní delikvence

Kriminalita mládeže má v rámci celkové kriminality svá specifika, která jsou výrazem věkových zvláštností tělesného a psychického zrání, s neukončeným morálním vývojem, sociální nezralostí mladých lidí a dalšími faktory. Kriminalitou rozumíme souhrn sociálně podmíněných aktivit, které mají relativně četný výskyt, ve zvýšené míře ohrožují společnost a jsou prohlášeny platným zákonodárstvím ze trestné činy - přečiny. **Kriminalita mladistvých** bývá označována v některých oborech, například v psychiatrii a ve speciální pedagogice, termínem „**juvenilní delikvence**“.

Vzhledem k vývojovým zvláštnostem se dospívající dostávají do rozličných vnitřních i vnějších konfliktů, stresových i krizových situací, které ne všichni a ne vždy dokáží zvládnout v souladu se společenskými pravidly. Pokud se jim to nedaří, mohou se dopouštět i protisociálních činů, někdy bezděčně, někdy úmyslně přerůstajících v trestnou činnost.

Sociálně psychologické, speciálně pedagogické a sociologické studie upozorňují na to, že kriminální aktivity mládeže velice často předcházejí narušené sociální vztahy, které mají nejrozličnější podoby. Nacházíme mezi nimi například poruchy vztahů ve výchově a vzdělávání, či k práci a k hodnotám, ale i menší či závažnější odchylky ve struktuře osobnosti. Typický bludný kruh tvoří pak to, že delikvence, vycházející z narušených sociálních vztahů se zpětně dále zhoršuje.

Některé terapie usilující o objasnění kriminálního jednání upozorňují na možný vliv dědičnosti, ale zpravidla odmítají biologické determinanty pojímat fatálně, neboť výchovná a převýchovná praxe potvrzuje, že *diferencovaným působením lze mnohé ve vývoji napravit*. U většiny odborníků tak převažuje nakonec důraz na sociální faktory a na hledání psychologických prostředků, které by napomohly vytvoření inhibice, tj. tlumení vlivu nevhodných dispozic.

Prekriminální jednání desetiletých a starších dětí se však zpravidla neobjevuje najednou bez předchozích příznaků. U většiny těchto jedinců se rodiče a učitelé setkávají již dříve s výraznější neposlušností, s vypočítavou lhavostí, se vzdorovitostí, s nekritičností k vlastním chybám, se sklonem k nezdrženlivosti, s agresivitou a destruktivností. Tyto děti často ubližují vrstevníkům, zvláště těm, kteří jsou fyzicky slabší, případně i mladším dětem. Nejednou shledáváme i případy zdánlivě bezvýznamného odcizování věcí, například drobných školních pomůcek, atraktivních hraček, části oblečení, ale můžeme se setkat i s menšími krádežemi v samoobsluhách apod. Tyto tzv. „dětské delikty“ jsou záhy páčány v partách.

U nejnarušenějších, kteří se opakovaně dopouštějí asociálního a antisociálního jednání bývá zajišťována značná výchovná zanedbanost. To podporuje názor, že děti se delikventy nerodí, nýbrž se mravně narušenými jedinci stávají a to zpravidla v důsledku nepříznivých životních, zejména pak výchovných podmínek. Základy závadové činnosti jsou však pokládány již v rodinném prostředí. Rodina má zjevně rozhodující vliv na dospívajícího a je schopna vhodnou výchovou korigovat, odstraňovat či ovlivňovat vývoj vrozených sklonů.

Určité problémy plynou z toho, jaké postavení má dítě mezi sourozenci v rodině. Zdůrazňované, ale i nezdůrazňované upřednostňování jednoho ze sourozenců v raném dětství často znevýhodňuje druhého. Velice často se setkáváme s nezdary jediného dítěte tam, kde druhé dítě má výhody. Větší aktivita jednoho může u druhého prohloubit pasivitu a úspěch jednoho je příčinou neúspěchu druhého. Často vidíme, jak nepříznivě ovlivňují rané neúspěchy budoucnost dítěte.

(Adler, A.: Smysl života. Praha 1995, s. 104.)

Dítě dochází k tomuto pochybnému závěru: „*pouze tehdy, když získám pozornost, mám svou cenu a někam patřím.*“ Cíl získat pozornost může být zaměřen užitečně, může to být například snaha stát se zvláštním pomocníkem učitele, nebo být doma hodným dítětem. Získání pozornosti může být zaměřeno i tak, že nepřispívá pozitivně ani jedinci, ani jeho okolí. Dítě, které trápí spolužáky, škádlí své sourozence, které je špinavé, získává pozornost způsoby, jež ostatní ruší...to dítě, které se snaží být zvláštní a které se cítí být odrazeno od snahy nalézt asi své místo prostřednictvím získání pozornosti druhých, bude pravděpodobně usilovat o dosažení tohoto stavu tím, že se uchýlí k dalšímu cíli, tedy k moci...

(Dreikurová – Fergusonová, E.: Adlerovská teorie. Tišnov, SURSUM 1993, s. 18 – 19.)

Jó, ulice

*Jeho otec se sebou měl problémů dost
a v bohatý rodině taky nevyrost.
Vlastní matka nevěděla, jestli ho má ráda,
stalo se co muselo, když ukázal jim záda.*

*Problémovej parchant, furt by si jen hrál,
učit se mu nechtělo, už ve školce se rval.
A když pořád slyšel, co tu chce ten šmejda,
jediný ho napadlo, mezi svejma bejt.*

*Jó, ulice je jako sen,
duše v plamenech, děsně dlouhej den.
Jó, ulice, teď patřej sem,
noc je královna, no problem.*

*Tak poprvé v životě našel kamaráda,
s nímž si nechal na rameno vytetovat hada.
Spolu to snad jednou někam dotáhnou,
když na těžkejch křižovatkách blbě nezahnou.*

*Hodně lidí spojil, jak ocel tvrdej rock.
Jsou démoni ulic a pro ostatní šok.
A chtěli by i milovat, o nic hůř než vy,
na ulici léčej si svý duše bolavý.*

Jó, ulice...

*Někdy je i nejhůř, krev často všechno zkaží.
Voprúz je, když jeden do druhýho nůž vrazí.
Jinde zase večer slzy provázej,
to mladý lidi s bágelama z domu odcházej.*

Jó, ulice...

(text písně: Daniel Landa. kazeta Valčík, nakl. Monitor, č. 010176, 1993)

12. HYPOTÉZY

1. Hypotéza:

Domnívám se, že děti s delikventním chováním vyrůstají v neúplných a dysfunkčních rodinách.

Počet klientů kurátorům pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí při odboru sociálních věcí a zdravotnictví Městského úřadu Chomutov každoročně neustále přibývá. Jak již vyplývá z ročních statistik, mnoho dětí s delikventním chováním pochází z rodin, kde na dítě působí většinou dvě dospělé osoby. Ať jsou to oba rodiče, nebo nevlastní rodič či druh - družka.

Rodina má nesporně základní a těžko nahraditelný význam pro utváření citových vazeb a postojů, na nichž se pak staví celá lidská osobnost, její rozumový vývoj, charakter, morálka, chování a jednání. To jsou hlavní pilíře dobrých mezilidských vztahů a rovněž základy lidských schopností a kladných vlastností. Rodina učí zároveň lásce, uplatňuje ji a rozvíjí.

V sociální péči se však setkáváme s velkým počtem dětí, které někdy neprožívají své dětství v podmínkách příznivých pro jejich životní start. Rodiny, ve kterých přišly na svět se rozpadají, selhávají. Životní jistoty těchto dětí jsou mnohdy otřeseny a tyto děti ztrácejí svůj spolehlivý a bezpečný domov. Tam, kde na dítě působí pouze jeden z rodičů ještě neznamená, že jednání a chování dítěte musí selhat.

Rodinné zázemí klientů kurátora pro mládež v okrese Chomutov

Úplná rodina	Neúplná rodina	Nová rodina (nevl.otec,matka)	Rodina s druhem (družkou)	Rodina, kde na dítě působí dvě dospělé osoby
<u>1999</u> 32 %	32 %	9 %	27 %	68 %
<u>2000</u> 32 %	30 %	8 %	30 %	70 %
<u>2001</u> 35 %	27 %	7 %	31 %	73 %
<u>2002</u> 34 %	26 %	8 %	32 %	74 %

Zázemí klientů kurátora pro mládež při Městském úřadu v Chomutově je následující:

Počty rodin s delikventními dětmi a mládeží – klientů kurátora pro mládež jsou vykazovány v roční statistice. Analýzou získaných materiálů (z roku 1999 – 2002) jsem zkoumala rodinné zázemí dětí v úplných a neúplných rodinách, nových rodinách, kde matka či otec uzavřeli nové manželství a v rodinách, kde žije s rodičem dítěte druh či družka. Nelze však opomenout, že porovnání mezi rodinami úplnými a neúplnými není tak rozdílné.

V roce 1999 se počet **úplných** rodin rovná počtu rodin **neúplných** (32%). Ze 68 % na delikventní dítě působí v rodině dvě dospělé osoby.

V roce 2000 je počet **úplných** rodin stejný jako v roce 1999. Počet **neúplných** rodin je snížen na 30 %. Je již však 70 % rodin, kde **na dítě působí dvě dospělé osoby**.

V roce 2001 se počet **úplných** rodin zvýšil a **neúplných** rodin snížil o 3 %. Je již však 73 % rodin, kde **na dítě působí dvě dospělé osoby**.

V roce 2002 se počet **úplných** rodin a **neúplných** rodin snížil o 1%. Je již však 74 % rodin, kde **na dítě působí dvě dospělé osoby**.

Hypotéza se nepotvrdila. Z výše uvedeného vyplývá, že se počet rodin, kde na dítě působí dvě dospělé osoby rok od roku zvyšuje. V roce 2002 pouze z **jedné čtvrtiny** pochází delikventní děti z **neúplných** rodin a z **třech čtvrtin** pochází delikventní děti, kde v rodině **na výchovu působí dvě dospělé osoby**. (viz tabulka)

2. Hypotéza

Domnívám se, že frekvence delikventního chování dětí stoupá v porovnání s delikventním chováním mladistvých.

Jedním z nejvýraznějších fenoménů ve vývoji kriminality jsou v České republice kvalitativní a kvantitativní změny v trestné činnosti dětí a mladistvých. Za posledních dvacet let se zvýšil počet stíhaných mladistvých trojnásobně a dětí se zvýšil tři a půl násobně.

Podle statistiky *oddělení sociální právní ochrany dětí Městského úřadu Chomutov* vyplývá, že rok od roku se počet nezletilých delikventů zvyšuje. Největší počet dětí je na oddělení evidován z důvodů **výchovných problémů**. Patří sem *útěky z domova a z ústavu, zneužívání návykových látek, šikana, agresivita, záškoláctví*. Trestná činnost nezletilých dětí a mladistvých je vykazována zvlášť.

Případy řešené kurátorem pro mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Chomutově:

V roce 1999

	celkem	dětí	mladistvých
Trestná činnost	246	95	151
Výchovné problémy	308	170	138

V roce 1999 se *trestné činnosti* dopustilo **95 dětí** a **151 mladistvých** z celkového počtu trestné činnosti. Děti se tedy na trestné činnosti podílelo **39 %** a mladistvých **61 %**. Ve *výchovných problémech* je počet dětí vyšší, celkem **55 %** z celkového počtu.

Pokud bychom posuzovali *delikventní chování* jako takové (*trestná činnost a výchovné problémy*), jednalo by se o celkový počet skutků tzn. **554**. **48 % dětí** (nezletilých) a **52 % mladistvých** se podílí na delikventním chování.

V roce 2000

	celkem	dětí	mladistvých
Trestná činnost	316	156	160
Výchovné problémy	247	132	115

V roce 2000 se *trestné činnosti* dopustilo **156 dětí** a **160 mladistvých** z celkového počtu trestné činnosti. Děti se tedy na trestné činnosti podílelo **49 %** a mladistvých **51 %**. Ve *výchovných problémech* je počet dětí vyšší, celkem **53 %** z celkového počtu.

Pokud bychom posuzovali *delikventní chování* jako takové (*trestná činnost a výchovné problémy*), jednalo by se o celkový počet skutků tzn. **563**. **51 % dětí** (nezletilých) a **49 % mladistvých** se podílí na delikventním chování.

V roce 2001

	celkem	dětí	mladistvých
Trestná činnost	281	161	120
Výchovné problémy	388	240	148

V roce 2001 se *trestné činnosti* dopustilo **161 dětí** a **120 mladistvých** z celkového počtu trestné činnosti. Děti se tedy na trestné činnosti podílelo **57 %** a mladistvých **43 %**. Ve *výchovných problémech* je počet dětí vyšší, celkem **62 %** z celkového počtu.

Pokud bychom posuzovali *delikventní chování* jako takové (*trestná činnost a výchovné problémy*), jednalo by se o celkový počet skutků tzn. **669**. **60 % dětí** (nezletilých) a **40 % mladistvých** se podílí na delikventním chování.

V roce 2002

	celkem	děti	mladistvých
Trestná činnost	285	148	137
Výchovné problémy	503	293	210

V roce 2002 se *trestné činnosti* dopustilo **148 dětí** a **137 mladistvých** z celkového počtu trestné činnosti. Děti se tedy na trestné činnosti podílelo **52 %** a mladistvých **48 %**. Ve *výchovných problémech* je počet dětí vyšší, celkem **58 %** z celkového počtu.

Pokud bychom posuzovali *delikventní chování* jako takové (*trestná činnost a výchovné problémy*), jednalo by se o celkový počet skutků tzn. **788**. **56 % dětí** (nezletilých) a **44 % mladistvých** se podílí na delikventním chování.

*Tr. činnost nezletilých dětí
a mladistvých v %*

*Delikventní chování nezletilých
dětí a mladistvých v %*

Rok	Nezletilé dětí	Mladiství	Rok	Nezletilé dětí	Mladiství
1999	39 %	61 %	1999	48 %	52 %
2000	49 %	51 %	2000	51 %	49 %
2001	57 %	43 %	2001	60 %	40 %
2002	52 %	48 %	2002	56 %	44 %

Hypotéza se potvrdila. Z uvedených údajů je evidentní, že frekvence delikventního chování nezletilých dětí ve srovnání s delikventním chováním mladistvých *stoupá*. U *nezletilých dětí* se delikventní chování (*tr.činnost a výchovné problém*) od roku 1999 do roku 2001 *zvyšovalo*. Pouze v jednom případě a to v loňském roce se snížilo. U *mladistvých* se delikventní chování naopak od roku 1999 do roku 2001 *výrazněji snížilo* a v roce 2002 se v jednom případě zvýšilo.

3.Hypotéza

Domnívám se, že v delikventním jednání dětí se výrazněji uplatňuje agresivita a násilí.

Jak již bylo ve druhé hypotéze zmíněno, výchovných problémů u nezletilých dětí a mladistvých přibývá. Šikana, agresivita a násilná trestná činnost se stále častěji objevuje v signalizacích škol a policie. Přibývá i více dětí, s jejichž výchovou si rodiče nevědí rady. Rodiče pak přicházejí na oddělení s tím, že je jejich dítě nerespektuje, chová se vulgárně a objevuje se i fyzické napadání členů rodiny. I přes návštěvy střediska výchovné péče, pedagogicko – psychologické poradny, dětského psychiatra a dobrovolných terapeutických pobytů výchovu dítěte nezvládají a volí pak již jedinou možnost, kdy žádají ve svém návrhu soud o zahájení řízení o výchovném opatření – nařízení ústavní výchovy.

Setkáváme se s rodiči, kteří své dítě stále omlouvají a vážné výchovné problémy si neuvědomují nebo si je nepřipouštějí. Tyto problémy se pak prohlubují. Z naší strany v několika případech, kdy situace již nesnese odkladu, podáváme k soudu návrh na nařízení předběžného opatření a dítě je umístěno v ústavní péči.

Nepřetržitě narůstá počet gangů, jejichž členy se stávají již děti třináctileté i mladší. Vzrůstající brutalita trestných činů páchaných dětmi je také velmi znepokojující. Dětská kriminalita je závažnou hrozbou nejen pro společnost jako takovou, ale může se dotknout každého z nás ať už porušováním našich majetkových práv, poškozením na zdraví nebo v budoucnu v podobě našich dětí jakožto možných potencionálních pachatelů.

Tyto děti získávají bohužel z velké části oprávněně, pocit beztrestnosti. Z mnohých nezletilých pachatelů, kteří byli zadrženi, byl potrestán je málokterý. Kdyby však takových případů bylo více, tato trestná činnost by se nepochybně snížila alespoň o několik procent.

V současné době je trestná činnost mladistvých pouze z **50 %** páchána v oblasti majetkové, což je varující signál, protože v minulých letech to bývalo zhruba **80 %**. Tento posun signalizuje skutečnost, že se charakter trestné činnosti dětí a mladistvých přesunuje do oblasti násilné. V trestné činnosti nezletilých a mladistvých se v současné době více objevují tyto trestné činy: *loupež, vydírání, ublížení na zdraví, pohlavní zneužívání a nebezpečné vyhrožování.*

Počet násilných trestných činů spáchaných v okrese Chomutov

1.tabulka

<u>2000</u> <u>Násilné</u> Trestné činy	Spácháno tr.činů celkem	Celkem objasněno	Z toho nezletilé děti	Z toho mladiství
<i>Loupež</i>	72	45	10	14
<i>Ublížení na zdraví</i>	63	53	2	7
<i>Vydírání</i>	23	21	1	5
<i>Nebezpečné vyhrožování</i>	26	26	1	1
<i>Pohlavní zneužívání</i>	12	10	3	1
celkem	196	155	17	28
Vyjádřeno v %		100 %	11 %	18 %

2.tabulka

<u>2001</u> <u>Násilné</u> Trestné činy	Spácháno tr.činů celkem	Celkem objasněno	Z toho nezletilé děti	Z toho mladiství
<i>Loupež</i>	61	42	8	9
<i>Ublížení na zdraví</i>	66	58	6	1
<i>Vydírání</i>	18	15	2	4
<i>Nebezpečné vyhrožování</i>	32	31	0	0
<i>Pohlavní zneužívání</i>	14	12	0	1
Celkem	191	158	16	15
Vyjádřeno v %		100 %	10 %	9,5 %

3.tabulka

<u>2002</u> <u>Násilné</u> Trestné činy	Spácháno tr.činů celkem	Celkem objasněno	Z toho nezletilé děti	Z toho mladiství
<i>Loupež</i>	135	77	12	21
<i>Ublížení na zdraví</i>	69	59	8	1
<i>Vydírání</i>	28	23	0	3
<i>Nebezpečné vyhrožování</i>	33	31	0	1
<i>Pohlavní zneužívání</i>	23	18	4	5
Celkem	288	208	24	31
Vyjádřeno v %		100 %	12 %	15 %

4.tabulka

<u>1.pololetí 2003</u> <u>Násilné</u> Trestné činy	Spácháno tr.činů celkem	Celkem objasněno	Z toho nezletilé děti	Z toho mladiství
<i>Loupež</i>	50	30	13	7
<i>Ublížení na zdraví</i>	45	38	5	4
<i>Vydírání</i>	12	11	3	1
<i>Nebezpečné vyhrožování</i>	19	18	0	0
<i>Pohlavní zneužívání</i>	6	6	2	3
Celkem	132	103	23	15
Vyjádřeno v %		100 %	22 %	15 %

Násilných trestných činů u nezletilých a mladistvých přibývá. Zde jsem předpokládala, že se ve větší míře v současné době podílí na násilné trestné činnosti nezletilé děti oproti mladistvým – předpoklad se splnil.

Hypotéza se potvrdila – z uvedených údajů v tabulkách č. 1.,2.,3., a 4. je prokázáno, že nezletilé děti se stále častěji dopouštějí násilné trestné činnosti. V tomto roce, byť je statistika násilné trestné činnosti vedena pouze za 1. pololetí, spáchaly skoro stejný počet trestných činů jako v loňském roce 2002. (v roce 2002 bylo nezletilými dětmi spácháno celkem 24 násilných trestných činů a v 1. pololetí 2003 bylo spácháno celkem 23 těchto činů).

13. Závěr

Nárůst kriminality dětí a mládeže vždy znepokojuje nejen učitele a vychovatele, psychology, psychiatry a právníky, ale i organizátory společenského života a širokou veřejnost. Laická veřejnost mívá tendenci připisovat příčinu šíření otevření státních hranic a změněným společenským poměrům. Skutečnost je sice taková, že změny po listopadu 1989 přinesly i některé problematické či negativní jevy, mnohdy jsme však svědky optického klamu, kdy se dříve utajovaná data a případy začaly uveřejňovat v denním tisku. Demokratické poměry samy o sobě nevyvolávají, ale především vnášejí na světlo poměrně nízkou mravní úroveň některých skupin obyvatel a jejich snížené právní vědomí. Na druhé straně umožňují mobilizaci sil, které jsou ochotny se pustit do boje s tímto společenským zlem.

Každá větší změna ve společenském uspořádání přináší naději na zlepšení životních podmínek, na příznivější organizaci, na vznik nových sociálních prostředí, ale i na zdokonalení zdravotní a výchovné péče. Zvláště výchovné a vzdělávací aktivity mohou výrazně zbrzdit vzrůstající trend trestné činnosti mládeže. Pokud ovšem necháme vychovatele a učitele strádat a donutíme je tak hledání možností vedlejších výdělků, těžko lze očekávat, že se budou dětem a mládeži věnovat nad rámec normativních povinností. Obecně lze konstatovat, že stěžejní význam prevence kriminality mládeže spočívá v tom, že jsou důsledně odstraňovány negativní výchovné faktory a vytvářeny optimální podmínky pro zdravý psychický a morální vývoj mládeže. Tato prevence má podobně jako u ostatních námi sledovaných jevů těžiště v rodině a škole, ale i nově vznikajících organizacích, v nichž snad najdou mladí možnost výběru podle svých individuálních zájmů a předpokladů. Proto je třeba výchovně působit již na děti v předškolním věku, jít jim osobním příkladem a ukazovat správnou cestu.

14. Seznam použité literatury

1. **Geist B.:** *Psychologický slovník*. Vodnář 2000
2. **Holomek J.:** *Příspěvek do diskuse o snížení hranice trestní odpovědnost*. Staženo z internetu (<http://www.vuppraha.cz/4vs/trestniodpovednost.htm>)
3. **Chmelík J.:** *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. PČR, Úřad vyšetřování pro ČR, Praha 1998
4. **Klíma P., Klíma J.:** *Základy Etopedie*. Univerzita Karlova. Praha 1992
5. **Matoušek O., Kroftová A.:** *Mládež a delikvence*. Portál, Praha 1998
6. **Koudelková A.:** *Psychologické otázky delikvence*. Victoria Publishing, Praha 1995
7. **Matoušek O. a kolektiv:** *Práce s rizikovou mládeží*. Portál, Praha 1996
8. **Matějček Z.:** *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Portál, Praha 8
9. **Miňhová J.:** *Základy psychopatologie dětí a mladistvých*. Pedagogická fakulta, Plzeň 1996
10. **Novotná V., Schimmerlingová V.:** *Sociální práce její vývoj a metodické postupy*. Univerzita Karlova. Praha 1992
11. **Vágnerová M.:** *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha 1999
12. **Vágnerová M.:** *Psychopatologie školního dítěte*. Univerzita Karlova, Praha 1995
13. **Zákon č. 359/1999 o sociálně právní ochraně dětí**
14. **Zákon č. 94/1963 Sb. O rodině**
15. **Zákon č. 109/2002 o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy**

15. Přílohy

Příloha č. 1.

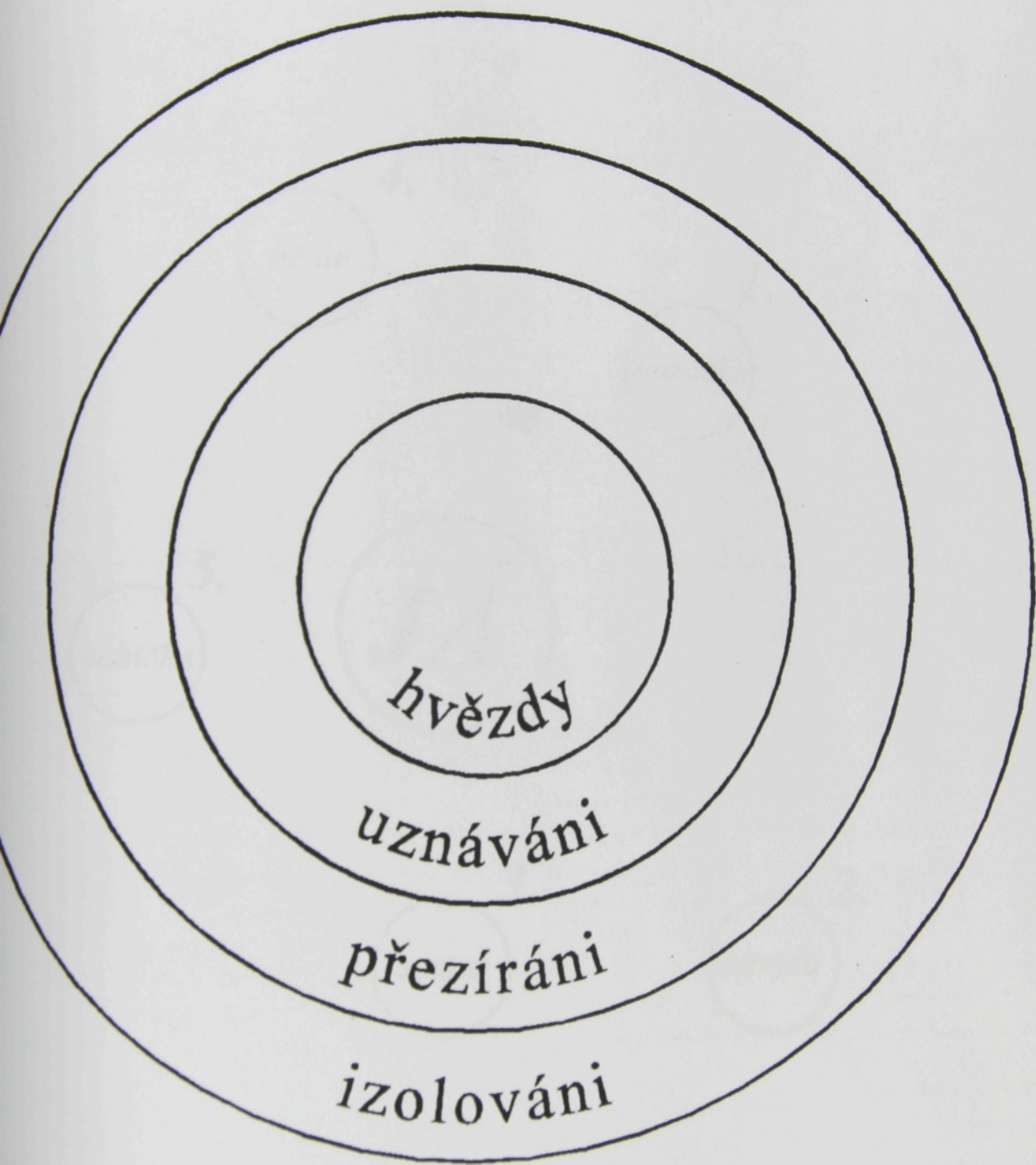
Nákres techniky „sociální statut“ a „rodina“

Příloha č. 2.

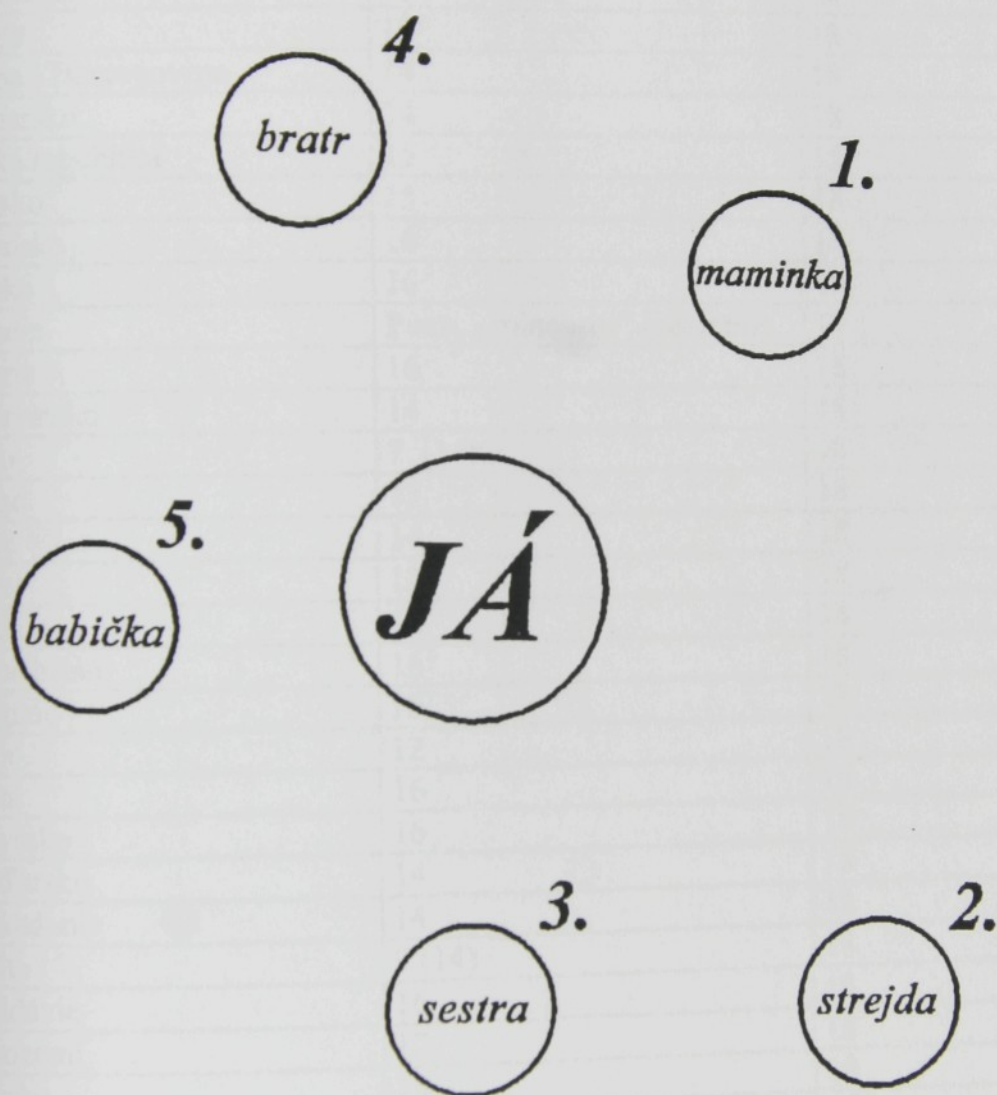
Tabulka věkové hranice trestní odpovědnosti a systému soudnictví nad mládeží v zahraničí

Příloha č. 3

Dotazník

„RODINA“ ŠESTNÁCTILETÉ DÍVKY

Věkové hranice trestní odpovědnosti a systému soudnictví nad mládeží v zahraničí

Stát	Věková hranice tr.odpovědnost	Věk nabytí zletilosti
Albánie	14	18
Anglie a Wales	10	18
Arménie	16	18
Azerbajdžán	16	18
Bělorusko	16	18
Belgie	18	18
Bosna - Hercegovina	14	18
Bulharsko	14	18
Česká republika	15	18
Dánsko	15	18
Estonsko	16	18
Finsko	16	18
Francie	Pozn. „mineurus“ (nezletilí)	18
Gruzie	16	18
Chorvatsko	14	18
Irsko	7 (14)	18
Island	15	18
Itálie	14	18
Izrael	12	18
Kanada	12	18
Kazachstán	16	18
Kirgízie	16	18
Kypr	12	18
Litva	16	18
Lotyšsko	16	18
Maďarsko	14	18
Makedonie	14	18
Malta	9 (14)	18
Moldávie	16	18
Nizozemí	12	18
Norsko	15	18
Polsko	17 (16)	18
Portugalsko	16	20
Rakousko	14	18
Rumunsko	14	18
Rusko	16	18
Řecko	12	18
Severní Irsko	10	17
Skotsko	8 (16)	21
Slovensko	15	18
Slovinsko	14	18
SRN	14	18
Španělsko	16	18

Švédsko	15	18
Švýcarsko	7 (16)	18
Tádžikistán	16 (14)	18
Turecko	11	18
Turkmenistán	16 (14)	18
Ukrajina	16 (14)	18
USA	Pozn.	18

Pozn. Právní terminologie ve **Francii** nerozlišuje mezi jednotlivými kategoriemi pachatelů do 18 let a používá jednotného pojmu „**mineurs**“ (nezletilí), jimiž jsou míněni shodně nezletilí, kteří v době spáchání trestného činu nedosáhli 18 let.

V **Irsku** je dítě ve věku od **7 do 14 let** pokládáno za osobu, která sice nedosáhla věku, aby byla schopna uvážit své jednání, ale tento předpoklad lze odmítnout, existuje-li závažný důvod o tom, že dítě je s to rozlišit jednání správné od nesprávného, a že vědělo, že jednání, jehož se dopustilo, je z morálního hlediska špatné.

V **USA** se věk, po jehož dovršení lze pachatele postavit před soud, výrazně liší v jednotlivých státech. Obecně se jedná o dosažení věku 14, 15, 16 let, ale v některých státech věkový limit dokonce ani neexistuje. Jedním z důležitých faktorů, jež se v této souvislosti zvažují, je i závažnost stíhaného trestného činu.

Věkový limit neexistuje: v Alasce, Arizoně, Arkansasu, Delaware, Floridě, Indianě, Kentuicky, Maine, Marylandu, New Hampshinu, New Jersey, Oklahomě, Jižní Dakotě, Západní Virginii, ve Wyomingu a ve federálních oblastech.

Věková hranice trestní odpovědnosti 10 let je stanovena ve Vermontu, **12 let** v Montaně, **13 let** v Georgii, Illinois a v Missisipi, **14 let** v Coloradu, Connecticutu, Idahu, Lowě, Masschusettě, Minnesotě, Missouri, Severní Karolíně, Severní Dakotě, Pensylvanii, Jižní Karolíně, Tennesse a v Utahu, **15 let** v District of Columbia, Lousianě, Michiganu, Nebrasce, Novém Mexiku, Ohiu, Oregonu, Texasu a Virginii, **16 let** v Kalifornii, na Havaji, v Kansasu, Nevadě, New Yorku, Rhode Island, Washingtonu a ve Wisconsinu.

DOTAZNÍKÚčel: získání informací pro bakalářskou práci

V současné době se v naší společnosti diskutuje na téma – **snížení hranice trestní odpovědnosti**. Podle stávajícího právního předpisu jsou nezletilé **děti do 15 let** označovány jako „*osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné*“ (§ 11. odst. 1, písm.d, trestního řádu).

Odpovězte prosím na níže uvedené otázky. V každé otázce označte křížkem jen jednu odpověď, pokud není u otázky uvedeno jinak

1. muž žena

2. věk .....

3. bydliště město vesnice

4. nejvyšší dosažené vzdělání

- základní
- vyučen
- ÚSO
- vysokoškolské

5. mám ve výchově děti: ANO NE

Pokud jste odpověděli na otázku ANO, jsou Vaše děti:

- ve věku **do 15 let**
- ve věku **do 18 let**
- **starší 18 let**

6. jsem pro snížení věku trestní odpovědnosti: ANO NE

Pokud jste odpověděli v otázce ANO, uveďte prosím nejnižší hranici trestní odpovědnosti:

.....

V46/04 Pb